

ONDER DE ZON

H. Rossier

ONDER DE ZON

Studies over het boek Prediker

Onder de zon

Studies over het boek Prediker

Auteur: H. Rossier
Vormgeving: Jan Paul Spoor
Eerste editie: 2006
Tweede editie: 2024
Copyright: OudeSporen online uitgeverij

'Er is niets nieuws onder de zon.'

Prediker 1:9

Inhoud

Inleiding	8
Hoofdstuk 1	16
Hoofdstuk 2	20
Hoofdstuk 3	23
Hoofdstuk 4	27
Hoofdstuk 5	30
Hoofdstuk 6	34
Hoofdstuk 7	36
Hoofdstuk 8	45
Hoofdstuk 9	49
Hoofdstuk 10	52
Hoofdstuk 12	67

Inleiding

Het Bijbelboek dat we nu willen overdenken, is geschreven door de *'Prediker'*. Niemand twijfelt eraan dat 'de Prediker' Salomo is (zie hfst. 1, 2 en 12). Toch wordt dit door sommige geleerden ontkend. Dat hoeft ons niet te verwonderen, want zelfs de knapste mens kan de eenvoudigste gedachten van God alleen begrijpen door de Geest van God. De gelovige die deze Geest die alle dingen onderzoekt heeft ontvangen, is in staat de verborgenheden van de wijsheid te begrijpen. Hij kan begrijpen wat Gods doel is als Hij ons dit onderwijs geeft en ook welk voordeel wij ervan kunnen hebben. Dat is nu precies wat de Prediker doet: hij wil hen om zich heen verzamelen, die oren hebben om te horen, om hen te *onderwijzen* en zijn ervaringen mee te delen.

Het onderwijs van de Prediker heeft een heel bijzonder karakter, dat in geen enkel ander boek van de Bijbel te vinden is. Daarvan kan de lezer zich overtuigen door de volgende overwegingen:

In Genesis zien we dat een mens, de eerste Adam, op aarde geplaatst wordt in onschuld en zonder kennis van goed en kwaad. Hij bevindt zich dan temidden van een schepping die schoon en zeer goed uit de hand van God is gekomen. Hij is een mens die in verbinding met zijn Schepper staat en van Wie hij weet, dat Hij alle ongehoorzaamheid oordeelt. Een mens met een geest, waardoor hij in staat is om alles wat hem omringt te begrijpen en te genieten; een mens die geschikt is om een krachtige heerschappij uit te oefenen over de hele aarde; een mens, tenslotte, met een hart dat in staat is om lief te hebben

en die van God een geschenk krijgt dat zijn liefde waard is. Om gelukkig te zijn hoeft deze mens alleen maar afhankelijk te blijven van de soeverein goede Persoon, Die de schepping onder zijn voeten heeft gesteld. Maar wat gebeurt er? Bij de eerste beproeving verheft de mens zich, in plaats van de vreze Gods te bewaren acht hij het een roef God gelijk te zijn. Hij handelt onafhankelijk en valt. Al zijn geluk stort ineen. De mens, die voortaan goed en kwaad kent, is niet in staat het goede te doen. Hij is een slaaf van de zonde geworden. De schepping is gevallen en de dood heeft er zijn intrede gedaan. De hemel is voor de mens gesloten en het oordeel van God is zijn enige toekomst, als de genade niet tussenbeide komt om hem te redden. En dat is inderdaad de enige uitweg, die God meteen na de val aan de mens openbaart (Gen. 3:15).

Als vervulling van deze openbaring, zien we een tweede tafereel. De beloofde tweede Adam komt. Hij komt niet op het zuivere en goede toneel van de schepping waar de eerste Adam geplaatst is, maar op een toneel van zonde en dood, dat door de ongehoorzaamheid van deze is ontstaan.

Hij komt niet in de staat van onschuld van de eerste Adam, maar in volmaakte heiligheid. Hij komt vastbesloten en zich volledig bewust van de toestand van de wereld met een vastgesteld doel. Hij komt met een wijsheid, die niet slechts somber komt constateren dat het verval er inderdaad is en dat het volstrekt nutteloos is er iets aan te veranderen, maar die er *genezing* komt brengen. Inderdaad, de Goddelijke wijsheid brengt door deze Man niet een verlichting in de ellende van de mens, die zelfs de wijsheid van Salomo hem nooit heeft kunnen bieden. Maar Hij komt met een absolute oplossing

voor deze ellende, een volledige bevrijding! De wijsheid van God in Christus is niet alleen van Goddelijke oorsprong, maar is de Goddelijke bron zelf in een volmaakt mens: de bron van licht om de duisternis te verdrijven; de bron van leven om de dood te overwinnen; de bron van reiniging om de zonde weg te nemen en de mens met God te verzoenen. Deze Goddelijke wijsheid in een mens is tegelijk het licht, dat het kwaad openbaar maakt en de liefde, die genezing brengt. Van alle eeuwigheid, voordat er iets geschapen is, voordat het kwaad bestaat, voor de zondeval, heeft deze wijsheid haar bron van blijdschap in Zijn Liefvelingskind (Spr. 8:31) en wil haar bron van blijdschap bij de mensenkinderen vinden. Zij is in volmaakte overeenstemming met Hem die haar heeft voortgebracht: *'Zie, ik kom om Uw wil te doen'*, zegt zij, wanneer ze in de wereld komt. Deze wijsheid is liefde. Welke ontvangst heeft ze gehad? De Prediker, hoe wijs, heeft persoonlijk in deze wereld geen kwaadwillendheid noch haat ondervonden. Hij heeft er ongetwijfeld slechts vluchtigheid, smart en kwelling van de geest gezien. Maar zijn eigen ervaringen hebben hem de vluchtigheid van alle dingen laten zien. Zo is het niet geweest met de wijsheid, verpersoonlijkt in de mens Jezus Christus. De hele wereld heeft zich tegen Hem gekeerd, heeft Hem overladen met beledigingen en heeft Hem bespuwd. Men heeft Hem gekruisigd omdat de mens de waarheid niet kan verdragen en de genade niet heeft gewild. Hij heeft de voorkeur gegeven aan de slavernij van satan boven de verzoening met God. Maar juist de daad van de verwerping van Christus, door de mens, wordt het middel tot het heil voor de zondaar! O, diepte van rijkdom, zowel van de wijsheid als van de kennis van God! Hoe ondoorgrondelijk zijn Zijn oordelen en hoe onnaspeurlijk Zijn wegen! Hem zij de heerlijkheid tot in eeuwigheid!

Het boek Prediker toont ons een derde tafereel. Wij zien in Salomo een mens, die niet onschuldig is als Adam voor zijn val, maar die goed en het kwaad kent. Toch staat deze mens net als Adam in verbinding met God en bezit, net als hij, de eerste beginselen van de uitspraken van God: het *'geloof in God'* en de kennis van het *'eeuwig oordeel'* (Hebr. 5:12; 6:1, 2). Hier in Prediker wordt hij ons, anders dan in de Spreuken, niet voorgesteld als iemand die een openbaring ontvangen heeft die hem in verbinding brengt met de HEERE, de God van het verbond.

De omstandigheden die hier beschreven worden en waarin de Prediker zich bevindt, zijn dus deze: er is kennis van goed en kwaad en er is een relatie met God zonder een speciale openbaring. Dit kennen van God gaat noodzakelijk samen met het *vrezen* van God en met de zekerheid dat Hij een *Rechter* moet zijn voor alle mensen. Dat is het zedelijk toneel van de Prediker. Zeker, behalve de kennis die hij heeft van het goed en het kwaad, lijkt zijn toestand op die van Adam voor de val. Plaats nu deze mens in een door de zonde bezoedelde en bedorven schepping. Verleen hem een *onbeperkt* vermogen om te genieten van het leven en van alle goede en aangename dingen, die de wereld bevat. Schenk hem de gave om alle dingen onder de zon te kunnen bevatten - een *wijsheid die van Goddelijke oorsprong* is - en die Adam niet heeft bezeten. Omdat deze wijsheid toevertrouwd is aan een zwak wezen zal zij hem niet kunnen behoeden voor de meest vernederende persoonlijke ervaringen. Geef deze mens de taak door de wijsheid een middel te vinden om te leven, om gelukkig te zijn en om zich te verheugen in deze verdorven omgeving. Laat hem al het aardse genot smaken en laat hem alle dingen hier op aarde onderzoeken: kennis, macht, rijkdom, scheppingswerken,

bevrediging van al zijn wensen. Geef hem alles, wat door arbeid te verkrijgen is. Laat hem zelfs proeven van de dwaasheid (zonder evenwel afstand te doen van de wijsheid) opdat hij ook weet wat dwaasheid in wezen inhoudt én of die soms enige vreugde in zijn ziel kan geven. Wat zal er van deze mens worden als hij in zo'n omgeving geplaatst wordt? Hij leert een geweldige les met aan de ene kant dat hij nu volslagen ongelukkig en teleurgesteld is en een afkeer heeft van alles, zelfs van *kennis* (want toegepast op de aardse dingen, laat ze - in plaats dat ze de geleerde voldoening schenkt - een bittere nasmaak in zijn mond, waarvan hij zich niet kan ontdoen). Aan de andere kant weet hij nu zeker dat *bij afwezigheid van een openbaring* de enige uitweg voor de mens ligt in het *vrezen van God*. Maar helaas zal men aan het einde voor deze God *ten oordeel* moeten verschijnen! Dit Bijbelboek stijgt hier niet boven uit, hoewel het verkregen resultaat van groot belang is (Pred. 12:13). Eenmaal tot dit punt gekomen, zal er een openbaring nodig zijn om de ziel te laten ontdekken dat God niet alleen de Rechter maar ook de *Heiland* is. Zij zal dan een geluk vinden, dat noch de hoogste wijsheid, noch de kennis van God als Schepper en Rechter haar kan geven.

Hier wordt alleen de eerste stap gezet, want Salomo zelf leert ons dat '*de vreze des HEEREN ten leven is*' (Spr. 19:23).

Hetgeen we hierboven gezegd hebben, verklaart waarom de naam van de HEERE hier niet verschijnt. De HEERE is Hij, Die Zich geopenbaard heeft als de God van het verbond met Israël; de God Die Zich onder de wet niet alleen laat kennen in Zijn gerechtigheid, maar ook in Zijn goedheid en barmhartigheid - dus nog vóór Hij Zich in het evangelie openbaart als de God van liefde en genade.

Als zodanig heeft Salomo Hem gekend in de Spreuken. Want zelfs als hij daar spreekt over vrezen noemt hij het *'de vreze des HEEREN'*. Maar hier laat hij, om zo te zeggen, de kennis van de God van het verbond buiten beschouwing, om te peilen wat de wereld in zichzelf is voor de wijste, de machtigste, de rijkste mens, die een openbaring moet missen.

Er is nog een belangrijk onderscheid tussen 'de Prediker' en de eerste Adam vóór zijn val. Adam kent geen lijden, zolang hij zonder kennis van goed en kwaad is. Zijn leven gaat voort (helaas, hoe kort is het maar) in de frisheid van de onschuld en van het geluk alles, wat hij van de zichtbare dingen maar zou kunnen wensen, te bezitten. Er is wat dat betreft, op één enkel punt na, geen beperking. De Prediker daarentegen bevindt zich in omstandigheden die het gevolg zijn van de zondeval. Hij is bekwaam om te genieten van alles wat de aarde aan de mens geeft, maar deze wijsheid geeft Salomo geen enkele voldoening. Alles is een kwelling van de geest. Het bederf is in alles doorgedrongen. Zelfs aan het hart van de schoonste vrucht knaagt een worm. Deze dingen bevestigt de Prediker aan het eind van een lang leven (7:25-29). In die omstandigheden is het zo dat *kennen, lijden betekent* en dat leren we het hele boek door. Tenslotte doet juist de wijsheid deze mens in zijn eigen hart afdalen want God heeft de eeuw in zijn hart gelegd (3:11). En ook daar ontdekt hij dwaasheid en vluchtigheid! De Prediker, die God kent en Hem vreest, vermaant de mensen Hem ook te vrezen. Die wijsheid past hij toe op zijn eigen najagen van geluk in deze wereld, maar in plaats van geluk ontmoet hij slechts kwelling en bitterheid. Je zou denken dat hij, omdat hij zich bewust is van zijn wijsheid, wel een tegenwicht voor die ellende moet vinden. Maar dat vindt hij niet. Niet alleen kan zijn wijsheid

zich niet verheffen boven de omgeving waarin die werkzaam is, maar ook is zij zelf beperkt tot het heden. De wijsheid moet heel veel van het verleden wegdoen omdat zij niet alles kan verwerklijken. En wat de toekomst betreft, staat ze voor een gesloten deur die alleen door een openbaring te openen is. Het hiernamaals blijft voor de wijsheid een geheim zolang zij geen openbaring ontvangen heeft. Het is deze gesloten deur die zo dikwijls een schijn van 'rationalisme' (louter verstandelijke godsdienst) aan de ervaringen van de Prediker geeft.

Wij hebben 3 boeken van Salomo:

In de **Spreuken** onderwijst de Wijsheid, waarin we zo af en toe Christus - de eeuwige Wijsheid in Persoon - herkennen, de jonge man die aan het begin van zijn loopbaan staat. Zij is zijn *leraar* die hem onder de blik van de HEERE - de GOD Die Zich aan hem heeft *geopenbaard* - leidt op alle wegen waarin de leerling Hem kan eren, terwijl hij *'de hel beneden ontwijkt'* (Spr. 15:24).

Zo zal de jongeman, onder leiding van de wijsheid, zijn pad zuiver houden, als hij dat bewaart overeenkomstig het Woord (Ps. 119:9), d.w.z. naar de regelrechte openbaring van God.

In de **Prediker** vinden we niets van wat we zojuist gezien hebben. De wijsheid van de Spreuken leidt de mens naar het licht; die van de Prediker voert hem in de duisternis van de mens, te midden van alles wat 'onder de zon' gebeurt. Er bestaat overigens tussen deze beide boeken nog een verschil dat de moeite waard is om op te merken als we over Prediker beginnen te schrijven. De Spreuken eindigen met de lof van de deugdelijke vrouw, sterk en wijs. Zij wordt geprezen - dat is bijna het laatste woord van het boek - omdat zij de HEERE *vrees*

en noch naar bevalligheid noch naar schoonheid jaagt, die slechts *vluchtigheid* zijn (Spr. 31:30). Het boek legt dan ook niet de nadruk op dit laatste. Het is 'de vreze van de HEERE' die de deugdelijke vrouw kenmerkt en als een gouden draad door het hele boek loopt (Spr. 1:7; 2:5; 8:13; 10:27; 14:26, 27; 15:16, 33; 16:6; 19:23; 22:4; 23:17; 31:30). De Prediker komt pas aan het slot van het boek toe aan het *vrezen* van God (12:13). Maar dan nog alleen nadat hij, die geluk en vreugde najaagt, bittere teleurstellingen heeft doorgemaakt. Geen gouden draad dus, maar een zwarte draad die door het hele boek loopt. Deze zwarte draad is de *vluchtigheid*.

Het **Hooglied** verschilt geheel van beide voorgaande boeken. Het is van begin tot eind een beurtzang van de liefde. Het spreekt ons over de verhouding van Christus, de Bruidegom, tot Israël, Zijn bruid. Deze verhouding wordt hersteld op basis van een wederzijds verlangen, nadat van Israëls kant alles heeft gefaald en dit volk, 'zijn wijngaard niet had bewaakt'. De bruid weet dat zij van haar Geliefde is en dat haar Geliefde van haar is. Haar wijsheid bestaat in het kennen van de *liefde*.

Alles wat we hierboven gezegd hebben zal verder uitgewerkt worden in de studie, waar wij nu mee beginnen.

Hoofdstuk 1

Alles is ijdelheid

Zoals we in het begin al gezegd hebben, neemt Salomo in dit boek het karakter van een Prediker aan. Hij wil zijn gehoor laten profiteren van de ervaringen die hij heeft opgedaan door middel van de wijsheid die God aan hem gegeven heeft. Hij stelt zich niet tevreden met het gebruiken van zijn wijsheid in *de regering* over zijn volk, want daarvoor heeft hij toch wijsheid aan God gevraagd (2 Kron. 1:9-12).

Maar er wordt ons verteld dat hij van God ontvangen heeft: *‘wijsheid en zeer veel inzichten groot verstand, overvloedig als het zand dat aan de oever van de zee is. De wijsheid van Salomo was groter dan de wijsheid van alle mensen van het Oosten, en dan alle wijsheid van de Egyptenaren, ja, hij was wijzer dan alle mensen, dan Ethan, de Ezrahiet, Heman, en Chalkol en Darda, de zonen van Mahol, en zijn naam was bekend bij alle heidenvolken rondom. Ook sprak hij drieduizend spreuken uit en waren er van hem duizend en vijf liederen. Hij sprak ook over de bomen, van de ceder, die op de Libanon groeit, tot de hysop, die uit de muur komt. Hij sprak ook over het vee, over de vogels, over de kruipende dieren, en over de vissen. En uit alle volken kwamen er om naar de wijsheid van Salomo te luisteren, van alle koningen van de aarde die van zijn wijsheid gehoord hadden’* (1 Kon. 4:29-34). Dat heeft van hem de Prediker gemaakt.

Bovendien staat alles tot zijn beschikking: alles wat met rijkdom te verkrijgen is, alles wat macht hem kan geven, alles wat hij met zijn wijsheid kan onderzoeken en zich toe-eigenen. Hij heeft van alle genietingen geproefd; hij heeft alle werken van God doorzocht en hij kent de wetten waardoor het leven van de mensen en de orde van het heelal worden geregeld. Hij heeft dus geen enkele reden om zich over de wereld te beklagen (2 Kron. 9:22-24).

Vers 2 geeft al direct, naar de gewoonte van een Prediker, het onderwerp aan: *'Een en al vluchtigheid, zegt Prediker, een en al vluchtigheid, alles is vluchtig.'* In het vervolg van het boek behandelt hij dan dit onderwerp in bijzonderheden, om tenslotte tot de conclusie te komen, de *slotsom* van alle ervaringen: *'Een en al vluchtigheid, zegt de Prediker; alles is vluchtig'* (12:8). Vluchtigheid, een zucht, een schaduw die voorbij gaat; een bestaan van maar één dag zonder een volgende; een leven als van een eendagsvlieg dat nauwelijks een dag duurt.

Vers 3. *'Welk voordeel heeft de mens van al zijn zwoegen waarmee hij zwoegt onder de zon?'* Dat is de *vraag*, die in al zijn onderdelen in de loop van dit boek uitgewerkt zal worden. Want daarin zien we de mens bezig in de beslommingen van het leven, in beslag genomen door zijn werk en gewend aan een activiteit die hem dikwijls volledig opeist.

Vers 4-11 geven het antwoord op de vraag van vers 3: *'De ene generatie gaat en de andere generatie komt, maar de aarde blijft voor eeuwig bestaan.'*

De mens, het enige verstandelijke wezen, vergaat terwijl de wereld blijft bestaan en de loop van de natuur onveranderlijk is. Ze volgt

vastgestelde wetten, die altijd dezelfde zijn en zich onophoudelijk herhalen. De geest vermoeit zich om deze voortdurende arbeid te volgen, te zien, te horen, te kennen. Hij komt altijd weer op hetzelfde punt uit: er is niets nieuws onder de zon en zelfs de *herinnering* aan de dingen die voorbijgegaan zijn, wordt onveranderlijk uitgewist.

Vers 12-15. De Prediker heeft zich er op toegelegd om al deze dingen, die onder de hemel gebeuren, te onderzoeken en te begrijpen. Daarbij heeft hij twee middelen tot zijn beschikking: een koninklijke macht, zoals nooit iemand vóór hem heeft gehad, en een wijsheid van *goddelijke oorsprong*, die alle andere wijsheid overtreft. Al het zwoegen onder de zon is aan zijn oog voorbij gegaan en zijn verstand heeft er zich rekenschap van gegeven. Met als resultaat dat alles vluchtigheid is, een najagen van iets, dat nooit verkregen of gegrepen kan worden. Vind maar eens een manier om wind vast te grijpen! *‘Het kromme kan niet rechtgemaakt worden en wat ontbreekt, kan niet meegeteld worden’* (vs. 15). De verhindering voor vruchtbare kennis is het kwaad dat er is en dat alles heeft misvormd. Als gevolg van de zonde liggen de schakels van de keten van alle dingen overal verspreid. Overal ontbreken dingen zonder enig middel om de leegte op te vullen. Het feit dat de wereld een ruïne is, ondanks de regelmaat van haar wetten, wordt dus al vanaf het begin de verhindering voor alle ware kennis en elk waar genot.

Vers 16-18. Zo is er aan de ene kant de voortdurende regelmaat en orde in de schepping, maar aan de andere kant de door de zonde teweeggebrachte wanorde. Daarom heeft de Prediker geprobeerd te onderzoeken: enerzijds wat in overeenstemming met de wijsheid is en anderzijds het onverstand en de dwaasheid, die deze orde verstoord

hebben. Hij heeft moeten erkennen dat het *'slechts najagen van wind is'*. Maar het geluk, dat hij door deze kennis hoopt te bereiken, blijkt veranderd te worden in smart en verdriet: *'Want in veel wijsheid zit veel verdriet. Wie kennis vermeedert, vermeedert leed'*. Hoe kan de wijze zich verheugen als hij ziet dat, ondanks wat er nog over is van Gods wonderbare schepping, alle stoffelijke en zedelijke dingen hun schoonheid verloren hebben en bedorven zijn door het kwaad? Welnu, deze ervaring maakt ieder wijs mens mee. Te midden van de schipbreuk, die het gevolg is van de zonde, blijft de mens zelf slechts als een treurig wrak van zijn voorbije zegeningen bestaan.

Zo is alles in de natuur voortdurend bezig ondanks de regelmaat van de natuurverschijnselen. Er is geen enkele rust voor de mens. En om het schilderij van zijn toestand compleet te maken: de vluchtigheid van alles en het vergeten van wat voorbij is kenmerken hem. Bovendien is hij niet in staat daar verbetering in aan te brengen, want hij kan het kromme niet rechtmaken.

Hoofdstuk 2

Vreugde en rijkdom brengen geen waar geluk

We hebben dus gezien dat het hiernamaals en het onzichtbare totaal vreemd zijn voor de Prediker en hier beschouwd worden als voor hem onbekend. Die begrippen kunnen immers alleen gekend worden door een Goddelijke openbaring. En het doel van de Geest van God in dit boek is juist om ons ‘alles wat onder de zon is’ te overwegen, zonder deze openbaring. Met uitzondering van de kennis van de soevereine God - zoals Hij aan de mens, die niet door afgoderij gedegradeerd is, bekend is - kan de wijze hier alleen de zichtbare dingen beschouwen.

Vers 1-3. Om de kennis te verkrijgen waarover hij in hoofdstuk 1 heeft gesproken, heeft de Prediker zich overgegeven aan de vreugde en het aangename van het leven. Maar zie, het lachen wordt door de wijze dwaasheid genoemd en van de blijdschap zegt hij: *‘Wat brengt die teweeg?’*. Zij heeft geen doel! Moet dan het goede in de dwaasheid gezocht worden? Staat er niet in de Spreuken: *‘Geef sterkedrank aan wie dreigt om te komen, en wijn aan hen die bitter bedroefd van ziel zijn. Laat hem drinken en zijn armoede vergeten, en niet langer aan zijn moeite denken’* (Spr. 31:6,7)? Dat probeert de wijze te doen, hoewel hij zich er niet geheel aan overgeeft. Hij zorgt ervoor dat de wijsheid, die God hem heeft gegeven, in takt blijft. En zie, ook dat is ijdelheid gebleken, leeg, kortstondig, zonder voordeel voor de mensen.

Vers 4-11. Toen heeft de Prediker het geprobeerd met alles wat door koninklijke macht en geld te krijgen is. Hij heeft het met grote dingen geprobeerd: genietingen voor het oog; geluk in bezittingen, paleizen en tuinen; boomgaarden met allerlei vruchtbomen; aanleg van een jong bos; zorg voor de kudden; een leger van slaven en slavinnen; zilver en goud in overvloed; al de rijkdommen van de gewesten die in zijn schatkist stromen; muziek en zang, die de ziel in hoger sferen brengen; bevrediging van de zinnen door aardse liefde; toeneming van macht. In één woord, alles wat Salomo maar kan wensen heeft zijn koninklijke pracht hem gegeven *'en toch'*, zegt hij, *'bleef mijn wijsheid bij mij'*. Maar hij voegt eraan toe: *'Toen richtte ik mijn aandacht op al mijn werken, die mijn handen gemaakt hadden, en op het zwoegen waarmee ik had gezwegen om ze tot stand te brengen. Zie, het was alles vluchtig en najagen van wind. Daarin was geen voordeel onder de zon'* (vs. 11).

Vers 12-19. Ongetwijfeld heeft de wijsheid een voordeel boven de dwaasheid. De wijze is in het licht en ziet; de dwaas is in de duisternis verzonken en wandelt daarin. Toch treft één lot hen beiden. Wat is dan het voordeel? Want de dood is er voor allebei, zowel voor de wijze als voor de dwaas. Aan de wortel van elk genot knaagt de verwoesting (2:16; 3:19, 20; 5:15; 6:6; 9:3). En naar het karakter van het boek voert de dood in Prediker niet naar het hiernamaals maar maakt *scheiding met het heden*, met alle vruchten van het zwoegen op het ogenblik dat de mens ze zal oogsten. Wat is het nut daar dan van? Daarom roept de wijze uit: *'Daarom haatte ik het leven, want het werk dat plaatsvindt onder de zon, leek mij kwaad. Het is immers alles vluchtig en najagen van wind. Ik haatte ook al mijn zwoegen waarmee ik zwoegde onder de zon, zwoegen dat ik zou moeten overlaten aan de*

mens die er na mij zijn zal. Als dan tenminste zijn erfgenaam maar goed gebruik zal maken van alles wat hij hem nalaat! Maar nee, het zwoegen van de wijze wordt de erfenis van de dwaas!

Vers 20-23. Deze overwegingen brengen de Prediker er toe om aan alles te wanhopen. Het boeiendste en meest productieve werk van de mens brengt hem alleen maar moeite en verdriet in zijn leven. Het bezorgt hem nachten zonder rust voor zijn hart. Zo wordt deze troosteloze klacht, deze telkens hernieuwde vaststelling van de vluchtigheid van alle dingen, hoofdstuk na hoofdstuk herhaald. Totdat de wijze tenslotte het laatste woord, aangaande alle wegen die God met hem gaat, heeft gevonden.

Vers 24-26. Er vloeit toch een gevolg voort uit de regering van God, namelijk dat Hij wijsheid, kennis en vreugde geeft aan degene die Hem aangenaam is. En dat Hij daarbij, zoals Hij dat bij Salomo heeft gedaan, het stoffelijk genot van de goederen van deze aarde voegt: eten en drinken en voordeel van zijn zwoegen. De zondaar daarentegen is verplicht te verzamelen en op te slaan voor hem, die aangenaam is voor God. Maar heeft deze regeling, ingesteld door de regering van God, voor de mens duurzame gevolgen? *‘Ook dat is vluchtig en najagen van wind*.

Hoofdstuk 3

Alles heeft zijn tijd

Na het onderwerp dat de Prediker in de eerste twee hoofdstukken heeft behandeld schijnt hij hier een nieuw onderwerp aan te snijden.

In de *verzen* 1-8 stelt hij vast dat de menselijke activiteit een opeenvolging is van tegenstellingen, van tegenovergestelde dingen waarvan ieder ding op zijn tijd gebeurt. Eén verborgen wil bestuurt ze. De zonde is overal aanwezig: we zien dood, verwoesting, moord, verval, geweent, geklaag, stenigingen, haat, oorlogen. Aan de andere kant vertoont zich overal ook een tegenovergesteld streven: bressen worden hersteld, smarten gestild en wonden genezen. Al deze dingen volgen elkaar op. De tijden en gelegenheden zijn op die manier geordend om het evenwicht in deze arme wereld te bewaren. De wereld is niet, zoals men wel beweert, een mengsel van goed en kwaad, maar is geheel verzonken in het kwaad. De Prediker zal de ervaring opdoen dat dit een feit is. De wereld is een toneel van het kwaad, maar daardoor wordt aan God het alleenrecht niet ontnomen om in de loop van de dingen verandering aan te brengen. Hij bedient Zich van de mens om weer op te bouwen wat deze zelf heeft afgebroken, ofwel om af te breken wat opgebouwd is. Zo gebeurt elk ding op zijn tijd. Het is heel belangrijk het volgende vast te stellen: als alles van de kant van de mens vluchtigheid is (2:26), kan God Zich op Zijn

tijd van de mens zelf bedienen om geneesmiddelen op de wonden te leggen of om het goede te brengen te midden van het kwaad.

Samenvattend vinden we hier een ander aspect van de wereld dan in de eerste verzen van hoofdstuk 1. Daar hebben we gezien dat alle natuurverschijnselen regelmatig terugkeren. Ze volgen elkaar op volgens een vast patroon waarin voor een nieuw verschijnsel geen plaats is. Hier laat God ons een werk van verwoesting én van regelmatig herstel zien in een wereld waar, vanaf het begin, de zonde alles heeft bedorven. Maar de Goddelijke voorzienigheid gebruikt de mens om het huidige evenwicht te handhaven zolang het uur van de uiteindelijke verwoesting nog niet heeft geslagen.

Vers 9-11. Nu doet zich de volgende vraag voor: Waarom levert al het gezwoeg van de mens hem niets op? Het antwoord is: In het begin heeft God alle dingen goed geschapen. Daarna heeft Hij de mens in het midden van Zijn schepping geplaatst, met de bekwaamheid die te begrijpen en te beheersen: *‘Hij heeft de eeuw (de wereld) in hun hart gelegd’*. Zo is het hart van de mens ‘een wereld in het klein’ geworden te midden van die onmetelijkheid. Een kleine wereld, waarin de hele schepping wordt weerkaatst. Welnu, wat is er uit deze oorspronkelijke schoonheid en uit al deze orde, die door God ingesteld is, voortgekomen?

De zonde heeft zijn intrede gedaan, de schepping is bedorven. De wereld blijft nog in het hart van de mens, maar deze is niet meer in staat de orde naar Gods gedachten te begrijpen. Want hij bevindt zich nu temidden van een wanorde die het gevolg is van de zonde: *‘zonder dat de mens het werk, dat God gedaan heeft, van het begin tot het eind kan doorgronden’* (vs. 11).

Vers 12-17. Met deze onbekwaamheid die door de zonde veroorzaakt is voor ogen, komt de Prediker terug op wat hij in het begin heeft gezegd:

1e. *‘dat er voor hen niets beters is, dan zich te verblijden en het goede te doen in hun leven, ja ook, dat ieder mens eet en drinkt en het goede geniet van al zijn zwoegen. Dit is een gave van God’*. Hetzelfde heeft hij geconcludeerd in hoofdstuk 2:24 en hij ontkent het niet. Deze vreugde is al bij de schepping voor de mens bestemd. Toen heeft God hem alle dingen gegeven om van te genieten.

2e. Al wat God doet is onveranderlijk en blijft. Ook dat heeft de Prediker vanaf het begin erkend (1:4-7). Er valt niets aan toe te voegen en niets van af te doen. Deze volledige en prachtige orde heeft tot doel, dat de vreze voor God, de Schepper, in het hart van de mens gestalte krijgt: *‘God doet het, opdat men vreest voor Zijn aangezicht’*. Maar nu (vs. 16, 17) is alles bedorven door de zonde. In plaats van het goede wordt er *goddeloosheid* onder de zon gevonden. De vreze Gods bestaat niet meer in het hart van de mens; de gerechtigheid heerst niet meer. Wat zal er dan ook gebeuren? *‘De rechtvaardige en de goddeloze zal God oordelen’*. Tot deze conclusie moet de wijze, die zonder een bepaalde openbaring voor het raadsel van de wereld geplaatst wordt, wel komen. De wijze *kent God* en omdat hij Hem kent, *vreest* hij Hem. Omdat hij Hem vreest weet hij, dat God het kwaad niet kan verdragen en het eenmaal moet *oordelen*. Waar het zich ook bevindt, hetzij bij de rechtvaardige, hetzij bij de goddeloze. Daarvoor is geen openbaring nodig. Zegt het natuurlijke geweten van de gevallen mens hem dat niet? Adam verbergt zich voor zijn Rechter en een arme, afgodische heiden zoekt zijn Rechter te bevredigen.

Vers 18-22. En nu een treurige vaststelling, die bepaald niet het oordeel van God uitsluit: Hoe komt het dat de mens dezelfde weg volgt als het dier?

Is hij oorspronkelijk aan de dood onderworpen? Is hij bevoordeeld boven het dier? Nee, hij keert tot het stof terug net als het dier. Dat is de vrucht van de zonde, zoals alles wat dit hoofdstuk ons voorstelt (vergelijk met Gen. 3:19). De wijsheid zonder een openbaring stijgt niet boven deze gedachte uit. Ze zou niet kunnen zeggen of de geest van de mens omhoog gaat en die van het dier omlaag. Bij deze eenvoudige vraag staat de wijsheid van de mens stil. Hij is niet in staat dat vraagstuk op te lossen. Hij kan zelfs de naaste toekomst niet peilen. God heeft het zo geregeld om de mens op de proef te stellen en hem te laten merken en voelen wat de oorzaak is van zoveel ellende en onwetendheid. Er blijft dus niets anders over voor de mens dan dat hij zich *'verblijdt in zijn werken, want dat is zijn deel'*, met het uitzicht op een toekomst die met uitzondering van het oordeel, een volledig gesloten boek voor hem is.

Hoofdstuk 4

Het leven is vol kwelling en teleurstelling

Het vraagstuk van het kwaad in de wereld en in het hart van de mens wordt nog verder behandeld in de eerste verzen van dit hoofdstuk.

In *vers 1-3* richt de Prediker zijn aandacht op alle onderdrukkingen die onder de zon gebeuren, zoals hij zich in hoofdstuk 2:12 zijn aandacht gericht heeft op de wijsheid en de dwaasheid. Hebben wij in onze dagen ook geen tonelen, zoals ze hier beschreven worden, meegemaakt? Onderdrukkingen, tranen, wanhoop van verdrukten, brute kracht, die op de slachtoffers wordt uitgeoefend, en geen troosters... hebben wij niet al deze dingen gezien? Gelukkig zijn de doden en nog gelukkiger zijn zij die er nog niet geweest zijn! Zij hebben tenminste het boze werk, dat op klaarlichte dag gebeurt, nog niet gezien. Natuurlijk zal de christen zich nooit zo uitdrukken. Hij is zeer zeker vervuld met een heilige afschuw van het kwaad, maar hij gaat met geduld door deze dingen omdat hij van de Heer geen enkele verwerkelijking op aarde verwacht van de dingen die zijn hoop vormen. Hij leeft in een hemelse sfeer, die voor de Prediker totaal afgesloten is. Want deze heeft tot taak door middel van de wijsheid de waarde van de tegenwoordige dingen te beoordelen in een door de zonde bezoedelde wereld, om aan te tonen of er enig voordeel uit te halen is.

Vers 4. De wijze onderzoekt daarna niet alleen *het zwoegen* van de mens, maar ook de *bekwaamheid*. En zie, hij ontdekt dat al die inspanning alleen maar *afgunst* van de één op de ander oplevert. Een drang om elkaar in te halen en voorbij te streven opdat de mededinger toch niet dezelfde voordelen zal behalen. Dat is ook een vrucht van de zonde: *vluchtigheid en najagen van wind!*

Vers 5-12. Deze ontdekking brengt hem ertoe om de verschillende vormen van menselijke activiteit in de wereld te gaan onderzoeken. Wat zojuist gezegd is sluit niet uit dat er onder deze activiteiten nuttige dingen zijn en beginselen die in de regering van God gelukkige gevolgen hebben. Wat zal de wijze op dit gebied ontdekken? Ten eerste ontmoet hij de man met samengevouwen handen (vs. 5) die zijn eigen vlees eet (vergelijk met Jes. 49:26). Daarna (vs. 6a) ziet hij de mogelijkheid middelmatige vrucht te hebben van zijn activiteit en daarbij rust te genieten. Tenslotte beschouwt hij de man die zijn beide handen vol zwoegen heeft en najaagt wat hij nooit zal kunnen bereiken (vs. 6b).

In *vers 7 en 8* ziet de Prediker opnieuw iets en ontdekt de vluchtigheid van de man die onophoudelijk werkt, rijk wordt en *alleen* blijft. Zijn leven heeft geen doel. *‘Er is er één, en geen tweede. Hij heeft ook geen kind of broer’*. Hij kent geen greintje geluk. Wat een ondankbare en vergeefse bezigheid! .

Vers 9-12. In tegenstelling tot de eenzaamheid van de alleenstaande werker, waarover hij zojuist heeft gesproken, stelt de wijze de samenwerking in de arbeid op prijs. Want hij is in staat elk nuttig en goed beginsel in de menselijke activiteit te waarderen: *‘Twee zijn beter dan één, want samen krijgen zij een goede beloning voor hun zwoegen’*.

Zij richten elkaar op, verwarmen elkaar als ze rusten, geven elkaar hulp in de strijd en bij tegenstand. Maar het wordt nog veel beter: de mens heeft een drievoudige kracht nodig want drie is het Goddelijke getal. *‘Een drievoudig snoer wordt niet snel gebroken’* (vs. 12). Dit getal hebben ook wij christenen, zowel voor de strijd als voor de dienst: *‘terwijl wij het borstharnas van het geloof en de liefde aangedaan hebben, en als helm de hoop van de behoudenis’* (1 Thess. 5:8).

Vers 13-16. Gaat het om het regeren door een mens, dan zijn jeugd en armoede met *wijsheid* daarbij beter dan macht en ouderdom zonder verstand bij iemand die zich niet meer laat vermanen. Deze man is vergelijkbaar met een slaaf en met een arme die ten onrechte met de koninklijke waardigheid bekleed zijn. Wat komen wij veel van zulke voorbeelden in de geschiedenis tegen! Maar ook het succes van de jongeman die de oude koning opvolgt duurt niet lang. De volksgunst is onbestendig. Vanaf vers 5 wordt in dit hoofdstuk dus meegedeeld wat zedelijk nuttig kan zijn in menselijke aangelegenheden. Toch besluit hij, ondanks alles: *‘Ja, ook dat is vluchtig een najagen van wind’*.

Vers 17 zal behandeld worden in het volgende hoofdstuk.

Hoofdstuk 5

Levenswijsheid

We zullen ons nu bezig houden met het onderdeel *spreuken* van het boek Prediker, dat eigenlijk al begonnen is in hoofdstuk 4:5 en in hoofdstuk 10 en 11 volledig tot uitdrukking komt. Op het eerste gezicht kan het lijken dat de opbouw van het boek een gebrek aan samenhang vertoont. Om zich van het tegendeel te overtuigen is het echter voldoende op te merken dat het woord *vluchtigheid* in het spreuken-gedeelte evenzeer de boventoon voert als in de verhandeling van de eerste hoofdstukken. Alle uitspraken van de Prediker lopen eigenlijk op dit woord uit.

Hoofdstuk 4:17 - 5:6 zet de gedachtegang van hoofdstuk 4:5-16 voort. Deze gedeelten beschrijven wat onder de zon naar de gedachten van God kan zijn. Ze tonen ons wat in overeenstemming is met de *vreze Gods*, te midden van de ijdelheden van de aarde (zie vers 6). De vreze Gods maakt, zoals we al gezegd hebben, deel uit van het doel dat de Prediker nastreeft. Dit beginsel is zelfs het *enige* dat het gedrag van de wijze bestuurt in een wereld waarin alles vluchtigheid en kwelling van de geest is. De noodzakelijkheid van het vrezen van God is al uiteengezet in hoofdstuk 3:14. De laatste woorden van het boek laten ons zien dat dit voor *alle mensen geldt* (12:13). Inderdaad is dat het enige wat de mens, die door het geloof verbinding heeft

met God, moet kenmerken zonder dat hij van Hem een bepaalde openbaring gekregen heeft.

In *hoofdstuk 4:17* lezen we dan hoe de verhouding tot God moet zijn als de mens tot Hem nadert in Zijn huis. Wat hij in de eerste plaats moet doen is *luisteren* naar wat God hem te zeggen heeft. De dwazen komen er, in hun onwetendheid ten aanzien van het karakter van God, offers brengen die in Gods ogen geen waarde hebben. Vervolgens vinden we in vers 1 en 2 van hoofdstuk 5 dat we weinig woorden hoeven te uiten voor Hem die in de hemel is, terwijl de dwaas juist het tegenovergestelde doet. Tenslotte (vs. 3-6) is het noodzakelijk te voldoen aan een *geloofte*, namelijk een vrijwillig genomen besluit zich aan God toe te wijden en Hem onvoorwaardelijk te dienen. Het is zonde als men, na een gelofte te hebben uitgesproken, zich eraan onttrekt en als voorwendsel aanvoert dat het een onopzettelijke dwaling was voor het aangezicht van de engel¹ die er getuige van is geweest. Zulke dingen doet een dwaas. Wie God vreest herroept het woord niet dat hij Hem heeft gegeven.

Alle verhoudingen tot God kunnen dus worden samengevat in dit ene woord: *vrees*. Laten we niet vergeten dat alles vluchtig is, zelfs als men beweert van Godswege directe mededelingen (dromen) te hebben gekregen. De droom is dikwijls het gevolg van alle dagelijkse bezigheden in plaats van een Goddelijke mededeling (vs. 2 en 6).

Vers 7 is verbonden met de eerste drie verzen van hoofdstuk 4. De wijze hoeft zich niet te verwonderen als hij ziet dat de arme wordt

1 Wij betwijfelen zeer of het hier gaat om de Hogepriester, zoals men wel beweert.

verdrukt en het recht met voeten wordt getreden. God is het, die let op alle ongerechtigheid die in de wereld bedreven wordt en Hij is de opperste Rechter (Ps. 11:5).

In de *verzen 8-11* wordt opnieuw de nadruk gelegd op de vluchtigheid van de rijkdom en van de liefde voor het geld in tegenstelling tot het voordeel dat het bewerken van de grond oplevert. Het vermeerderen van de goederen vermeedert ook het aantal van hen die het verteren. De man die ze bezit geniet nooit van de rust. Maar voor hem die werkt is de slaap zoet, ongeacht de materiële omstandigheden waarin hij zich bevindt.

Dit hele gedeelte vanaf hoofdstuk 4:4 toont ons dus, naast het kwaad en de verdrukking waardoor de wereld beheerst wordt, een aantal gelukkige gevolgen van gedrag dat in overeenstemming is met de beginselen van Gods regering.

Hoofdstuk 5:12-19. Vanaf vers 13 tot het eind van hoofdstuk 6 houdt de Prediker zich weer bezig met het onderwerp van hoofdstuk 4:1-3: het ziekmakend kwaad dat hij onder de zon gezien heeft.

Vers 12-16. Rijkdom leidt tot boosaardige praktijken en de zoon die moet erven heeft niets. De rijke moet zijn rijkdom achterlaten omdat hij als hij sterft naakt heengaat zoals hij uit de schoot van zijn moeder is gekomen. Hij wordt geboren om te sterven en tussen de geboorte en de dood ligt slechts duisternis, verdriet, ziekte en ergernis.

In *vers 17-19* vinden we voor de derde maal (zie hoofdstuk 2:24,25; 3:12,13) de gevolgtrekking uit al deze bittere en smartelijke ervaringen: *‘Zie, wat ik gezien heb: een goede zaak die voortreffelijk is, namelijk te eten en te drinken en het goede te genieten bij al zijn zwoegen*

waarmee hij zwoegt onder de zon tijdens het getal van zijn levensdagen, die God hem gegeven heeft, want dit is zijn deel. Er is voor de mens alleen dit korte genot van *het heden*, want wat hij zich herinnert is slechts moeite en zwoegen. Over de toekomst, die immers onbekend is, kan niets gezegd worden. Pas aan het eind van het boek zien we waar dit genot op uitloopt.

Hoofdstuk 6

Rijkdom geeft onvolkomen genot

Dit hoofdstuk is het vervolg van het voorgaande. Het gaat verder met de beschrijving van de *vluchtigheid en bittere kwelling* die men onder de zon ziet.

Vers 1-6. We zien een rijke, overladen met goederen. Er ontbreekt niets aan alles wat hij *verlangt*. Maar God heeft hem niet de macht gegeven ervan te eten terwijl een vreemde zich ermee voedt. We zien een andere man die een talrijk nageslacht heeft en een hoge leeftijd bereikt. Hij is niet verzadigd van goederen zoals de eerste. En zie, hij sterft zonder een begrafenis te krijgen en heeft zelfs voor zijn lichaam de rust niet gevonden. Al zou hij tweemaal duizend jaar geleefd hebben dan nog zal hij het geluk niet hebben gezien. Het einde van allen is de dood. Een misgeboorte, die het licht nooit heeft gezien, heeft een gelukkiger lot dan hij (vergelijk met hoofdstuk 4:3).

Vers 7-12. De Prediker concludeert, zoals hij al eerder gedaan heeft, dat het zwoegen van de mens uitloopt op materieel genot zonder dat zijn *begeerte* vervuld wordt. De wijze heeft geen voordeel op de dwaas. Te weten hoe hij zijn leven in moet richten geeft hem geen voordeel op andere mensen. Waartoe leidt dit alles? Het zien van de ogen is beter dan de *begeerte*. Dit laatste is ook vluchtigheid en najagen van wind. De vluchtigheid wordt groter naarmate er meer

dingen zijn. De mens gaat zelf als een schaduw heen en *'wie zal de mens bekendmaken wat er na hem zal zijn onder de zon?'* Want, laten we er nog eens op letten, het onzichtbare hiernamaals is voor de mens in Prediker absoluut een gesloten boek. Een absolute onzekerheid omringt hem aan alle kanten: alles is vluchtigheid.

Hoofdstuk 7

Wees wijs, tevreden, eenvoudig

De hoofdstukken die nu volgen, dragen meer en meer het karakter van Spreuken. Daarom is het noodzakelijk om meer naar de details te kijken.

Dit hoofdstuk introduceert een nieuw onderwerp, dat men als volgt zou kunnen aanduiden: het gedrag van de wijsheid in een wereld zoals de zonde die heeft gemaakt; d.w.z. te midden van wat alleen maar vluchtigheid, bittere kwellung en dwaasheid is.

In *vers 1-9* zien we dat er in de wereld dingen zijn die meer waarde hebben dan andere dingen. Ondanks alle wanorde en verval zal de wijze zijn best doen ze op te zoeken en er zijn voordeel mee te doen. We hebben een dergelijke gedachte ook al gevonden in hoofdstuk 4: 9-14. Maar hier worden de dingen die voordeel aanbrengen veel duidelijker aangegeven en ze staan lijnrecht tegenover datgene wat de wereld kiest of waaraan zij de voorkeur geeft. De wijze is noodzakelijkerwijs geïsoleerd in een wereld waar de dood als loon van de zonde heerst. Maar juist dit toneel biedt hem betere dingen. Het zijn er zeven, het getal van de volmaaktheid.

1.

‘Een goede naam is beter dan goede olie’.

In Spreuken 22:1 is de goede naam beter dan grote rijkdom. Hier wordt hij door Gods ogen bekeken en is voor Hem beter dan de zalfolie, waarmee de priesters gezalfd werden om hun dienst te verrichten (Ex. 30:23-33). De werkzaamheid van de wijze begint daarmee.

2.

‘En de dag van de dood is beter dan de dag dat iemand geboren wordt’.

Deze gedachte volgt op punt 1. De dag van de dood bereiken, nadat men een ware toewijding aan God heeft verwerkelijkt, is beter dan het komen in deze wereld. Tweemaal in zijn leven heeft de wijze gewenst dat hij nooit geboren was (4:3; 6:4, 5).

3.

‘Het is beter naar een klaaghuis te gaan dan naar een huis te gaan waar een feestmaal gehouden wordt. Dat is immers het einde van ieder mens, en de levende moet het ter harte nemen’.

In deze wereld waar de dood heerst, is het huis van rouw beter dan dat waar de vreugde heerst. Het is passend voor een wijze dikwijls naar een klaaghuis te gaan, want daar is hij in de tegenwoordigheid van de werkelijkheid: het einde van ieder mens; het gevolg van de zonde die in de wereld heerst. De levende neemt dit ter harte. Hij ziet waar al

het zwoegen van de mens onder de zon op uitloopt. Hij koestert geen verwachtingen en plannen die de dood teniet kan doen.

4.

‘Verdriet is beter dan lachen, want bij een treurig gezicht gaat het goed met het hart. Het hart van wijzen is in een klaaghuis, maar het hart van dwazen in een huis van blijdschap’.

Het verdriet van anderen meemaken, de tranen zien stromen, maakt het hart beter. Het wekt medeleven op en zet aan tot troosten. Zo gaat het met hem die ziet lijden, maar ook met hem die lijdt. Door de droefheid van het aangezicht werkt God in het hart van de mens om hem betere dingen te laten vinden. Aldus voorbereid, is het hart van de wijze in een klaaghuis. Dat is de plaats waar de *genegenheden* geoefend kunnen worden. Het hart van de dwazen kent niets van deze zegeningen. De vreugde van het ogenblik is voor hen voldoende. Wat zal ervan overblijven? Is dat niet juist het onderwerp van de Prediker? Wie treurt wordt gelukkig genoemd door de Heer, want hij zal vertroost worden (Matth. 5: 4). Zo ontvangt de christen een zegen van de God van alle vertroosting en die vertroosting is eeuwig (2 Thess. 2: 16).

5.

‘Het is beter te luisteren naar de bestraffing van een wijze dan dat iemand luistert naar het lied van de dwazen. Want als het knetteren van de dorens onder de kookpot, zo is het lachen van een dwaas. Ook dat is vluchtig’.

De wijzen profiteren van de ervaringen die zij opgedaan hebben door hun naaste op de rechte weg te leiden. Zij hebben het recht verkregen om te berispen en terecht te brengen. Het is beter daarnaar te luisteren en er voordeel mee te doen, dan te luisteren naar het gezang van de dwazen. Dat zijn aangename klanken voor het gehoor, maar ze hebben niet meer betekenis dan zij die ze voortbrengen. Het lachen van de dwaas duurt niet lang. Het houdt spoedig op, zoals een doornenvuur onder een pot: het knettert en brandt maar een ogenblik. Daarna vervalt alles weer tot de stilte van de dood. Ook dat is *vluchtigheid*.

6.

‘Voorzeker, onderdrukking zou een wijze waanzinnig maken, en geschenken bederven het hart. Het einde van een zaak is beter dan zijn begin’.

Er bestaan voor de wijze twee gevaren in deze wereld. Ten eerste de *onderdrukking* die hem ongevoelig maakt en hem in opstand brengt als hij alle ongerechtigheid ziet die gedaan wordt onder de zon (vergelijk met hoofdstuk 4: 1-3). En ten tweede - een nog groter gevaar - het *geschenk* waardoor het hart wordt bedorven en gedreven wordt tot nog slechtere daden. Dat zijn trouwens altijd de twee middelen die de satan gebruikt om de mens te gronde te richten: geweld en omkoperij of list. Daarom is het einde beter dan het begin. Een hart dat met het kwade te maken heeft gehad zonder toornig of opstandig te worden en dat de geschenken heeft geweigerd en zich

niet heeft laten verleiden, komt als overwinnaar uit de beproeving. En dat is juist het doel dat God wil bereiken ².

7.

‘Beter een geduldige geest dan een hoogmoedige geest. Wees niet te snel geërgerd in uw geest, want ergernis rust in de boezem van de dwazen’.

In al deze beproevingen heeft de wijze geduld geleerd. Hij heeft zich niet tegen het kwaad verheven. Geduld is altijd nederig, zachtmoedig en vreedzaam; het is in staat te lijden; het verkrijgt wat beloofd is (Hebr. 6: 15). Door geduld wordt Christus gekenmerkt. Wie geduldig is, haast zich niet en wordt niet boos.

We zien hier een wonderlijk beeld van het leven van de wijze te midden van de omstandigheden, die vruchten van de zonde zijn, en die er op gericht zijn om zijn toorn op te wekken, hem te ergeren of te verleiden. Hij gaat door een wereld waarvan hij het karakter heel goed kent. Hij verwacht er slechts lijden, maar behaalt overwinningen als hij zich laat leiden door beginselen, die lijnrecht staan tegenover alles waardoor de mensen zich laten leiden.

Vers 10-12. Het is niet verstandig om te zeggen dat de vroegere tijden beter waren dan de tegenwoordige. Het is iets dat alle mensen (behalve de wijzen) altijd geneigd zijn om te denken. Dat te zeggen is geen wijsheid, want de wijsheid heeft een helder oordeel over de toestand van de wereld. Ook is het in tegenspraak met alles wat de Prediker ons leert als hij het verschrikkelijke woord *‘vluchtigheid’*

2 Zo is althans de verklaring van deze moeilijke tekst die wij aan de christelijke lezer voorleggen.

uitspreekt over alles wat onder de zon is sinds de zondeval. Als alles verloren en bedorven is, blijft er één ding over dat even goed is als de erfenis: het bezit van de Goddelijke gedachten. Die zijn nuttig en geven bescherming zoals in het menselijk bestel rijkdommen bescherming geven. De Goddelijke wijsheid is feitelijk de enige blijvende rijkdom. Nog meer: zij is een bron van leven voor degene die haar bezit. Hoeveel te meer kunnen wij christenen zeggen dat: *'wijsheid haar bezitters het leven geeft'* (7:12) en voor de geroepenen is Christus de kracht en de wijsheid van God (1 Kor. 1:24).

Vers 13, 14. 'Bezie het werk van God, want wie kan rechtmaken, wat Hij krom gemaakt heeft? Geniet op de dag van voorspoed van het goede, maar bedenk op de dag van tegenspoed dat God zowel de ene als de andere gemaakt heeft, zodat de mens kan doorgronden iets wat na hem zijn zal'. De wijze zet zijn weg voort te midden van een wereld die door de zonde bedorven is. Hij ontmoet er het werk van God en het gevolg van het kwaad dat niet hersteld kan worden. Alle dingen zijn door de zonde krom gemaakt (1:15). Maar deze kromme dingen laat God bestaan en maakt er gebruik van. Hij heeft ze allebei gemaakt: de dag van de voorspoed, waarvan de mens mag genieten en de dag van de tegenspoed, die hem dwingt tot nadenken. Op die manier wordt de mens onwetend gelaten over hetgeen na hem komen zal. Een dergelijke conclusie is volledig in overeenstemming met het boek Prediker, waar elke toegang tot de onzichtbare dingen voor de mens verborgen blijft. Het doel is dat hij de vluchtigheid van de dingen, die hem omringen en waarvan de zondeval van de mens de harmonie totaal heeft verstoord, leert zien.

Vers 15 bevestigt wat we zojuist gezegd hebben: ‘*Dit alles heb ik gezien in mijn vluchtige dagen: er is een rechtvaardige die omkomt in zijn rechtvaardigheid, en er is een goddeloze die bij al slechtheid zijn dagen verlengt*’. Deze vluchtige dagen die het leven van de wijze hebben gevuld, hebben hem de absolute tegenstrijdigheid getoond die er is tussen wat krom is en wat het naar Gods gedachte zou moeten zijn. De gerechtigheid van de rechtvaardige voert hem naar de dood! Is dat niet als het ware een profetisch vooruitlopen op wat de Heer Jezus Zelf zal overkomen? Aan de andere kant is er een goddeloze wiens boosheid zijn dagen verlengt. Het inzicht van de Prediker blijft altijd beperkt tot wat ‘onder de zon’ gebeurt. Hoe verschillen bijvoorbeeld de Psalmen van deze opvatting in hun beschrijving van wat de goddelozen te wachten staat!

De *verzen 16-18* vormen het vervolg op wat we zojuist gezien hebben. De Prediker heeft gesproken over rechtvaardigheid en goddeloosheid. Nu toont hij aan dat men in beide richtingen kan overdrijven en wat de gevolgen daarvan zijn. De maat kan overschreden worden als het gaat om *rechtvaardigheid* en *wijsheid*. In dit geval is het niets anders dan hoogmoed die ons deze deugden doet overdrijven om onszelf daardoor te verheffen. Hoogmoed komt voor de val. ‘*Waarom zou u uzelf verwoesten?*’. Maar men kan ook *al te goddeloos* zijn. Zo’n gedachte is in overeenstemming met dit boek dat ons de wereld beschrijft zoals deze door de zonde is geworden. Er zijn geen nieuwe beginselen in de plaats van deze wanorde gekomen omdat de Prediker geen openbaring veronderstelt die deze nieuwe beginselen zou invoeren. Hier wordt de overdrijving van de goddeloosheid beschouwd als iets dat de dood over de mens brengt, vóór de vastgestelde tijd. Wat ook de treurige toestand van de wereld is, ze blijft het toneel van het bestuur van

God. Hij veroordeelt alle buitensporigheid in de mens en laat hem de gevolgen ervan dragen, vooral wanneer hij zijn goddeloosheid de vrije loop laat. Hoezeer valt dit ook op in de huidige toestand van de wereld, waar de goddeloosheid van de mens geen grenzen meer kent. Deze toestand is de vrucht van de volledige afwezigheid van de *vreze Gods*: *'Het is goed dat u aan het ene vasthoudt en daarbij uw hand niet van het andere afrekt. Immers wie God vreest, ontkomt aan dit alles'*. Dit is de derde maal dat de uitdrukking 'God vrezen' in dit boek voorkomt (3:4; 5:6) als het enige dat de mens beschermt tegen het oordeel.

Vers 19. Na gewaarschuwd te hebben tegen het overdrijven van de wijsheid, verkondigt de Prediker er luide de verdiensten van: *'De wijsheid maakt de wijze sterker dan tien machthebbers die in de stad zijn'*. De wijsheid is niet alleen een bron van *leven* voor wie haar bezit (vs. 12), maar de wijze vindt er ook de *kracht* in die hij nodig heeft. Hij wordt erdoor bewaard voor de aanvallen van de vijand, méér dan een stad door tien machthebbers.

Vers 20-24. Door de wijsheid leer ik mijzelf kennen. Ze is van Goddelijke oorsprong en doet me beseffen wat God Zelf verklaart: *'Voorzeker, er is geen mens rechtvaardig op de aarde, die goeddoet, en niet zondigt'*. En dat betreft evenzeer de wijze als de andere mensen. Is de wijze soms de enige die goed doet? Heeft hij ook geluisterd naar leugentaal? Heeft hij gemaakt dat zijn knecht hem vloekt? Maar hoe dikwijls heeft hij zelf niet anderen verwenst! Als hij zegt: *'Ik wil wijs worden'* hoe dikwijls is de wijsheid dan verre van hem gevluucht? En hoe zou het kwaad, dat door dit gebrek aan waakzaamheid aangericht is, te herstellen zijn?

In de *verzen 25-29* vertelt de Prediker zijn eigen geschiedenis en het is eerlijk gezegd, een bittere geschiedenis! Hij heeft zich erop toegelegd, zoals hij al in het begin van zijn boek (1:17) heeft verteld, wijsheid te zoeken en te weten dat de goddeloosheid en dwaasheid zot en onzinnig zijn. Verzoeking en verleiding zijn tot hem gekomen door middel van de vrouw (1 Kon. 11:4). In plaats van aan haar te ontkomen heeft hij, die door God zo begunstigd is, gezondigd en is ten prooi gevallen aan de verleidster. Zo is hij gekomen tot de afschuwelijke bevinding: *‘wat bitterder is dan de dood: de vrouw die een vangnet is. Haar hart is een sleepnet, haar handen zijn boeien. Wie goed is voor het aangezicht van God, zal aan haar ontkomen, maar een zondaar wordt door haar gevangen’*. En het is zelfs een hoge uitzondering als men een man op aarde vindt die te hulp kan komen door zijn wijsheid of zijn verstand: *‘Eén man onder duizend heb ik gevonden. Een vrouw onder die allen heb ik echter niet gevonden’*. Als het zoeken van de wijze hem tot deze trieste conclusies heeft gebracht, heeft hij er toch één voordeel uit getrokken: *‘Alleen, zie, dit heb ik gevonden: dat God de mens oprecht gemaakt heeft, maar zij hebben vele uitvluchten gezocht’* (vs. 29).

De mens is in het begin *oprecht* gemaakt door de handen van zijn Schepper. Eerder heeft de Prediker al aangetoond dat de schepping mooi gemaakt is (3:11) en dat nu alles krom geworden is (1:15; 7:13).

Het verval is plotseling gekomen, niet door Gods schuld, maar door de schuld van de mens: *‘zij hebben veel uitvluchten gezocht’*. Zo is het in de hof van Eden als de vrouw ziet dat de vrucht van de boom goed is om te eten en *‘begeerenswaardig om te zien en goed om van te eten’*. Wat een uitvluchten! En sindsdien is het altijd zo geweest.

Hoofdstuk 8

Eert de koning, vreest God

Vers 1. De ervaring waarover de Prediker heeft gesproken, die zo vernederend voor hem is, vermindert de waarde van de wijsheid niet in het minst: *‘Wie is als de wijze, en wie weet de verklaring van de dingen? De wijsheid van de mens verlicht zijn gezicht, zodat de stuursheid van zijn gezicht wordt veranderd.’*

De wijsheid betekent een onmetelijk voordeel voor de mens; door haar vindt hij de verklaring van de dingen die onder de zon gebeuren. Zij geeft hem een uiterlijk dat aantrekt en vertrouwen wekt want de wijsheid maakt nederig en de nederigheid is van de trekken van iemands gezicht af te lezen.

Vers 2-4. Zo is het met Salomo. Zijn gezag wordt aantrekkelijk gemaakt door zijn wijsheid, maar het is noodzakelijk zich eraan te onderwerpen en hem te gehoorzamen. De koning is de vertegenwoordiger van het gezag van God om het kwaad te straffen en het goede te belonen. Het is goed om voortdurend contact met hem te blijven om verhinderd te worden in het kwaad te volharden en om bewaard te blijven in het goede. God heeft hem de macht toevertrouwd, zodat hij doet wat hem behaagt en aan niemand rekenschap hoeft af te leggen.

Vers 5-7. Deze onderworpenheid aan de bevelen want het gezag beschermt de mens voor alle kwaad. Hier is sprake van het bestuur van God dat aan het gezag is toevertrouwd, zoals in Romeinen 13:1-5.

De wijze gaat nog verder: hij kent tijd en gelegenheid *‘want voor elk voornemen is er een tijd en gelegenheid’*. Hij weet, als hij dan moet gehoorzamen en er een tijd is om het gezag uit te oefenen, dat hij die de macht uitoefent verantwoordig schuldig is aan God en dat alles eenmaal in het oordeel zal komen (hfst. 3:16, 17).

In afwachting hiervan blijft de mens, door de ellende die zijn zondige staat met zich mee brengt, onwetend over wat er gebeuren zal en hoe dat gebeuren zal. Het hiernamaals is voor hem verborgen, zoals al dikwijls is opgemerkt.

Vers 8-10. Al is de macht aan de koning toevertrouwd, toch is er een gebied waarover hij geen enkele macht heeft: dat van de geest. Dat is zowel waar van de geest van de mens als van de Geest van God. De Heilige Geest is *vrij*. De mens heeft ook geen macht over leven en dood. God alleen bepaalt de dag van de dood, ondanks alle tegenstrijdige schijn. En hij die gelooft door de goddeloosheid macht te hebben, zal een lot ondergaan waaruit voor hem geen bevrijding zal zijn.

Er zijn tijden dat het gezag uitgeoefend wordt over de mensen om hun kwaad. Dit in tegenstelling tot wat we gezien hebben aan het begin van dit hoofdstuk. Want dit boek laat altijd het verschil zien tussen wat God tot stand heeft gebracht en wat de mens ervan heeft gemaakt. Zo ziet men ook dat de goddelozen sterven en met

eerbewijzen begraven worden terwijl zij, die het goede gedaan hebben en voor God heilig hebben geleefd, tegelijkertijd uit dit leven en uit de herinnering van hun medeburgers verdwijnen.

Laten we wel bedenken dat hier, zoals overal in dit boek, de tegenwoordigheid van God beperkt is tot de aarde en dat er een sluier ligt tussen de dood en wat daarna komt. De vergetelheid heerst over de doden en de Prediker kan uitroepen: *‘Dit is ook vluchtigheid’*. Hij verbindt als het ware zijn gedachten met zijn aanvangstelling: *‘Alles is vluchtigheid’*.

Vers 11-14. Er is geen onmiddellijk oordeel over de goddelozen (de waarheid van het oordeel wordt altijd vastgehouden in de Prediker). Zij profiteren dan ook van deze straffeloosheid om kwaad te bedenken en te doen en zo verlengen zij hun dagen (vergelijk hoofdstuk 7:15). Maar alles gaat uiteindelijk goed voor hen die God *vreezen* (vergelijk hoofdstuk 7:18) terwijl het kwaad van de goddeloze en zijn uiteindelijke ondergang voortkomen uit de afwezigheid van deze vrees: *‘en hij zal zijn dagen niet verlengen’* (vs. 13). Dat schijnt vers 12 tegen te spreken, maar God spreekt Zichzelf nooit tegen. In het eerste geval gaat het om de schijn dat het oordeel niet dadelijk uitgeoefend wordt over de goddeloze. In het tweede geval maakt God een einde aan het leven van de goddeloze, als het uur van zijn oordeel is gekomen. Hij heeft Gods aangezicht niet gevreesd.

Naarmate men voortgaat met de studie van het boek Prediker, ziet men dat de vreeze Gods het enige lichtpunt is te midden van de vragen die de wijsheid, worstelend met het raadsel dat er in de wereld is, tevergeefs zoekt op te lossen. De vluchtigheid bestaat hierin dat *‘er zijn rechtvaardigen die het vergaat naar het werk van de goddelozen, en*

er zijn goddelozen die het vergaat naar het werk van de rechtvaardigen. Aan zichzelf overgelaten, kan de wijsheid daar de oorzaak niet van ontdekken omdat ze beperkt is tot de sfeer van de zichtbare dingen. *'Ik zeg dat ook dit vluchtig is'*.

Vers 15-17. Wat er dus overblijft is dat *'de mens niets beters heeft onder de zon dan te eten, te drinken en zich te verblijden'* (zie hoofdstuk 2:24; 3:12, 13, 22; 5:17; 6:7). Een bedroevende gevolgtrekking, want waar loopt dat op uit? Dat is alles wat er van het gezwoeg van de mens overblijft. En de mens is, ondanks al zijn zwoegen, niet in staat om het werk dat onder de zon gebeurt te ontdekken. Hij moet dus zijn werk aan God overlaten; de mens kan het niet begrijpen en zelfs de wijze moet zijn onwetendheid erkennen.

Hoofdstuk 9

Geniet van Gods gaven

De *verzen 1-12* van dit hoofdstuk geven de ontmoedigende gevolgtrekking weer van alles wat vooraf is gezegd.

Vers 1-10. De ziel wordt moe om de naspeuringen van de wijsheid te volgen in de dingen van deze wereld. Zij wordt aangegrepen door levensmoeheid. De rechtvaardige en de goddeloze, de reine en de onreine ondergaan hetzelfde lot. *Men moet sterven. 'Dit is een kwaad bij alles wat er onder de zon plaatsvindt: dat allen een en hetzelfde overkomt. Ook is het hart van de mensenkinderen vol kwaad. Hun leven is vervuld van onverstand in hun hart, en daarna gaan zij naar de doden'* (vs. 3). En voor de doden geldt: *'ook liefde, ook haat kent de mens niet'. 'Ook hun liefde, ook hun haat, ook hun afgunst is al vergaan. Zij hebben geen deel meer, voor eeuwig, aan alles wat onder de zon plaatsvindt'* (vs. 1 en 6). Het stilzwijgen van de duisternis omringt hen; de wijsheid kan niet doordringen in deze sfeer die voor de geest van de mens totaal afgesloten is. Vandaar de gevolgtrekking dat het dan nog beter is te leven in deze ellende dan te sterven. Een hond (het verachtelijkste dier) die leeft, is beter dan een leeuw (het edelste en sterkste wezen) die dood is (vs. 4). De levende weet tenminste dat hij moet sterven; een bittere zekerheid, maar toch een zekerheid. *'Maar de doden weten helemaal niets'* (vs. 5). Tot dergelijke conclusies komt

ook de hoogste menselijke wetenschap. Kennis *zonder openbaring* zal altijd een toestand van ongeloof blijven. Zij kan niet verder zien dan de dood. Dus weg met bedrijvigheid, arbeid, liefde en haat, kennis en wijsheid. Toch - en het einde van het boek zal dat nog veel sterker beklemtonen dan het begin - blijven er voor de wijze die in verbinding met God de Schepper staat, twee dingen bestaan: de vreze Gods en de zekerheid van het oordeel.

Voor het ogenblik (vs. 7-10) blijft er niets over. Wat zeg ik? Er blijft het leven van een dag, een schaduw die voorbij gaat met het genot dat het meebrengt: *'Ga uw weg, eet uw brood met blijdschap, drink uw wijn met een vrolijk hart, want God scheidt al behagen in uw werken. Laat uw kleding te allen tijde wit zijn en laat op uw hoofd geen olie ontbreken. Geniet van het leven met de vrouw die u liefhebt, al de dagen van uw vluchtige leven die Hij u gegeven heeft onder de zon, al uw vluchtige dagen. Want dit is uw deel in het leven en bij uw zwoegen waarmee u zwoegt onder de zon'* (vs. 7-9). En is deze uitnodiging om zich te verheugen niet nog bitterder dan de wanhoop omdat ze komt uit de mond van een man, wiens wijsheid tot in de kleinste details de vluchtigheid van alle dingen heeft gepeild? En dat terwijl hij steeds zoekt God te behagen.

Vers 11 en 12. De wijze ziet opnieuw (zie hfst. 4:1 en 7) onder de zon dat de beste eigenschappen van de wijsheid niet tot enig resultaat leiden. Alles loopt tenslotte uit op een plotseling onheil.

Vers 13-18. Dan heeft de Prediker nog een wijsheid onder de zon gezien die *groot* voor hem is. Dank zij *een arme, wijze man*, slagen alle macht en alle hulpbronnen van een groot koning er niet in een kleine stad zonder hulpbronnen te vernietigen. Deze arme is de

Redder en Bevrijder van wezens die zich niet kunnen verdedigen. *‘Toen zei ik: Wijsheid is beter dan kracht, maar de wijsheid van de arme wordt veracht en naar zijn woorden worden door niemand gehoord’* (vs. 16). *‘Geen mens dacht aan die arme man’* (vs. 15). Wat geeft dit korte woord ons een onverwacht licht! Er is maar één wijsheid die de mens, ten prooi aan de aanvallen van de satan die zijn ondergang zoekt, kan bevrijden. Deze wijsheid wordt gevonden in Hem die vaak de ‘arme’ genoemd wordt. De bevrijding is een voldongen feit, door Hem verkregen. Zal deze oproep worden gehoord? Men moet hem *‘in rust’* aanhoren (vs. 17) om het heil te vinden!

Hoofdstuk 10

Onheil van de dwaasheid

Er zij opgemerkt dat het eigenlijke onderwerp van de Prediker eindigt met hoofdstuk 9 en dat pas in hoofdstuk 12 de *conclusies* komen. De laatste bevinding van hoofdstuk 9 is, dat de arme, wijze man die zo'n grote verlossing tot stand heeft gebracht, verworpen is en dat niemand zich hem meer herinnert. Hoezeer is dat in overeenstemming met de droefheid van de Prediker, maar ook met de wetenschap dat hij ons niet laat doordringen in de toekomst. Aan de gevolgen van de verwerping van de *arme man*, die voor ons als christenen de eeuwige gevolgen zijn van het werk van Christus, wordt hier stilzwijgend voorbijgegaan.

Prediker 10 en 11 hernemen op een heel bijzondere wijze de vorm van een spreukenboek die ook al duidelijk is in hoofdstuk 4:5 tot hoofdstuk 7.

Deze vorm overheerst hier helemaal om ons opnieuw te brengen tot de uitspraak '*Al wat nog komt is een zucht*' (hfst. 11:8, 10). De bijzondere les van deze beide hoofdstukken is, dat er onderwijs van de wijsheid is voor *de praktijk van het leven*. Dit onderwijs kan men niet verwaarlozen zonder grote risico's te lopen. Hoofdstuk 10 heeft in het bijzonder betrekking op de kenmerken van koningen en van

hen die in waardigheid zijn opgevoed. De wijsheid geeft de maat van hun zedelijke waarde aan, terwijl ze hun gezag handhaven.

Vers 1. 'Een dode vlieg doet de zalf van de zalfbereider stinkend gisten. Zo doet ook een kleine dwaasheid met kostbare wijsheid en eer'. Een weinig dwaasheid, een schijnbaar onbetekenend gebrek aan wijsheid, is voldoende om al de waarde weg te nemen van het karakter van hem, die tot op dat ogenblik beroemd was om zijn wijsheid onder de mensen. Deze opmerking geldt voor alle tijden. De loopbaan van een man die aan de macht is, stort ineen en wekt afschuw na elke onbezonnen beslissing die in strijd is met zijn gebruikelijke wijsheid en zijn goede naam. Zo wordt een roemrijk leven tot niets herleid en als nutteloos beschouwd.

Vers 2 en 3. 'Het hart van een wijze is tot zijn rechterhand, maar het hart van een dwaas is tot zijn linkerhand. Ook wanneer de dwaas op de weg loopt, ontbreekt zijn verstand: hij zegt tegen iedereen dat hij een dwaas is'. De wijze heeft zijn hart daar geplaatst waar het gewoonlijk niet is - aan zijn rechterkant - zodat de daad onmiddellijk volgt op de beslissingen die het hart voorschrijft. Hij, aan wie wijsheid ontbreekt, houdt zijn hart waar het zich van nature bevindt. Hij geeft aan zijn gedachten geen nuttig doel want hij maakt zijn hart de drijfveer voor zijn daden. Zelfs zijn gewone gedrag, zoals normaal is voor alle mensen, verraadt dezelfde onstandvastigheid en bewijst openlijk zijn dwaasheid.

Vers 4. Nu richt de wijsheid zich tot één van haar kinderen om het voor te schrijven wat de passende houding is tegenover het gezag: 'Als de geest van de heerser zich tegen u keert, verlaat dan uw plaats niet, want het is een medicijn, het voorkomt grote zonden'. Hier is

het zo, dat de heerser niet in zijn recht staat zoals trouwens in dit hele hoofdstuk overwegend het geval is. De oorzaak van zijn toorn wordt niet meegedeeld, maar het wordt ons voorgesteld als iets heel verkeerd. Het kind van de wijsheid moet daar tegenover een houding aannemen. Moet hij verontwaardigd zijn over de onrechtvaardigheid die hem wordt aangedaan? Moet hij zijn rechten verdedigen tegenover hem, die deze rechten met voeten treedt? Nee, integendeel. Hij hoeft maar twee dingen te doen: Zijn plaats van eerbied en onderdanigheid bewaren tegenover een autoriteit, waarvan de daden 'grote zonden' genoemd worden en zachtmoedigheid tonen. Dat is de toestand van de ziel die niet op zijn rechten staat, maar ze overgeeft in de handen van hem die onrecht aandoet. Er is niets wat de openbaringen van de boze natuur meer beteugelt dan dat. Zo hoopt de christen vurige kolen op de hoofden van hen die hem kwaad willen doen.

Vers 5-7. 'Er is een kwaad dat ik gezien heb onder de zon, een soort dwaling die van de machthebber afkomstig is: de dwaas wordt op grote hoogten geplaatst, maar de rijken zitten in de laagte. Ik heb dienaren te paard gezien en vorsten die als dienaren te voet over de aarde gingen'. Hier komt het kwaad opnieuw van de kant van hem die regeert. Hij is niet in staat de juiste man op de juiste plaats te kiezen. Het kan ook zijn dat hij het niet wil. Voorname posities worden toevertrouwd aan hen die daarvoor ongeschikt zijn. De bestuurder handelt eigennuttig door gebrek aan mensenkennis, omdat hij bepaalde personen wil voortrekken of door andere oorzaken. Het resultaat is dat zij die beter in staat zijn om zaken belangeloos te behartigen, aangezien ze zelf al rijk zijn, 'zitten in de laagte'. De rollen zijn omgekeerd: dienaren pronken met hun trots en gezag en machthebbers hebben de positie

verloren waarin ze nuttig hadden kunnen zijn en waarin ze leiding hadden kunnen geven aan anderen.

De *verzen 8-15* verlaten het onderwerp (koningen en bestuurders) om aan te tonen waar de bedoelingen en de wegen van de mens heenleiden; wat een tegenstelling tot de wijsheid, een gave van God.

Allereerst gaan *vers 8 en 9* over de slechte en de goede bedoelingen waarmee we onze naaste bejegenen: *‘Wie een kuil graaft, zal erin vallen. Wie een gat slaat in een muur, een slang zal hem bijten. Wie stenen lostrekt, zal daardoor bezeerd worden. Wie hout klooft, zal daardoor gevaar lopen’*. Een kuil graven wil zeggen: een valstrik zetten. Hoe dikwijls wordt men zelf gevangen in de strik waarin men anderen had willen laten vallen (Spr. 26:27). Stenen lostrekken wil zeggen: de grenzen wegnemen. Het is een geniepige daad waardoor het op zekere dag voor de boze mogelijk zal zijn op het terrein van de naaste door te dringen. De duivel zal ervan profiteren om de persoon, die zijn bezit ten koste van anderen wil vermeederen, in het verderf te storten. Aan de andere kant kunnen de bedoelingen ook prijzenswaardig zijn, maar de resultaten hangen af van de materialen die gebruikt worden. Onze inspanning zal anderen geen winst opleveren en alleen onszelf in gevaar brengen.

Vers 10. ‘Als het ijzer bot wordt en iemand slijpt de snede niet, dan moet hij meer kracht zetten. Het voornaamste om te slagen is wijsheid’. Men kan gebruik willen maken van stomp gereedschap, maar dat is niet echt bruikbaar. Als het scherp geslepen is, kan het zonder moeite gebruikt worden. Kan deze spreuk niet met recht toegepast worden op de manier waarop het Woord van God gebruikt wordt?

Het verstand en de intelligentie van de mens zwakken de scherpte van het Woord slechts af. De wijsheid, de gave van de Geest van God, maakt het Woord daarentegen scherp en nuttig en laat het in het geweten doordringen. Het kan niet vaak genoeg gezegd worden dat al deze spreuken een zedelijke en geestelijke betekenis hebben en dat ze alleen door de wijsheid uitgelegd kunnen worden. De wijsheid die van boven is heeft ze aan de mens gegeven en deze zelfde wijsheid verklaart ze en legt ze uit. In vers 10 hebben we daar een voorbeeld van.

Vers 11. 'Als de slang vóór de bezwering bijt, heeft de meesterbezweerder geen nut'. Deze spreuk heeft betrekking op de tong van de mens. De tong is als een slang. Alleen de kracht van de bezweerder - de Heilige Geest Die haar in toom houdt - is in staat te verhinderen dat zij bijt (Jakobus 3:8).

Vers 12-15. 'Woorden uit de mond van een wijze zijn aangenaam, maar de lippen van een dwaas verslinden hemzelf. Het begin van de woorden uit zijn mond is dwaasheid en het laatste uit zijn mond boosaardige zotternij. De dwaas gebruikt veel woorden, maar de mens weet niet wat er gebeuren zal. Wat er na hem zal gebeuren, wie zal het hem bekend maken? Het zwoegen van de dwazen maakt hen moe, omdat zij niet weten hoe zij naar de stad moeten gaan'. Dit gedeelte vervolgt de gedachtegang van vers 10. Hier vinden we opnieuw welk een heilzame uitwerking de woorden van de wijze hebben in tegenstelling tot die van de dwaas, die hem naar het verderf voeren. Zij beginnen met dwaasheid en eindigen met boosaardige zotternij. De dwaas gebruikt wel veel woorden, maar hij is blind voor wat komen gaat. De toekomst is hem onbekend. Hij weet zelfs niet langs

welke weg hij moet komen op de plaats waar hij de kennis, die hij zo nodig heeft, ontvangen kan. Het kost hem te veel moeite om er onderzoek naar te doen.

De *verzen 16 en 17* brengen ons weer terug bij het voornaamste onderwerp van dit hoofdstuk. In vers 16 hebben we het ‘*wee*’ over een land dat door een onervaren koning geregeerd wordt en waarvan de vorsten hun hoge positie misbruiken om hun lusten te bevredigen. Vers 17 spreekt het ‘*gelukkig bent u*’ uit over een land dat geregeerd wordt door een edele koning en waarvan de vorsten alleen aan eten denken om nieuwe krachten op te doen, die ze voor het welzijn van de staat aanwenden.

Vers 18 en 19. Daarentegen zal het huis, als de bestuurders lui zijn, spoedig in verval raken. Zij jagen geld na om te voldoen aan de begeerte.

Vers 20. Toch zal het kind van de wijsheid nooit het voorschrift van gehoorzaamheid aan de koning overtreden. En hij zal hen, die het voorrecht hebben rijk te zijn, altijd de eer geven die hen toekomt. Hij zal noch de één, noch de ander vloeken want het gerucht daarvan zou zich snel verbreiden en spoedig het oor van de machthebbers bereiken.

Hoofdstuk 11

Doe uw werk goed

Dit hoofdstuk vervolgt op een andere wijze het onderwijs van het voorafgaande hoofdstuk. Het laat ons zien hoe een zoon van de wijsheid bezig moet zijn terwijl de wegen van de Voorzienigheid voor hem verborgen zijn. Deze wegen worden voorgesteld door het water, de wolken, de wind en het licht (vs. 1, 3, 4 en 7). Over deze dingen heeft de mens geen enkele controle en waarheen ze gaan weet hij niet. Wij begrijpen dan ook dat er telkens staat *'want u weet niet'* (vs. 2, 5, 6). En het hoofdstuk eindigt met het enige wat de jongeman moet weten (vs. 9). De geestestoestand, die ons in dit hoofdstuk beschreven wordt, is in overeenstemming met de hele gedachtegang van het boek: de mens wordt geplaatst tegenover de natuurverschijnselen van de schepping. Hij kan ze waarnemen, maar is niet in staat achter de oorsprong ervan te komen. Telkens stoot hij op het onbekende. Zelfs voor het meest ontwikkelde verstand zijn deze dingen verborgen zolang God hem die niet openbaart. Zoals we al in andere gedeelten van dit boek hebben gezien beperken de verzen van dit hoofdstuk zich niet tot het noemen van enkel feiten, maar hebben ze ook een geestelijke en verborgen betekenis. Alleen de Heilige Geest kan ons die duidelijk maken. Deze betekenis is van toepassing op alle tijden. Wanneer we haar beperken tot de tijd en de omstandigheden van koning Salomo, zouden we het doel en de toepassing van het Woord van God wel erg slecht begrijpen.

Evenals in het begin van hoofdstuk 7 zijn er ook hier 7 dingen die de zoon van de wijsheid aanbevolen worden. Kortom, een volledig onderwijs over dit speciale onderwerp, een onderwijs waaraan niets ontbreekt.

1.

‘Werp uw brood uit over het water, want na vele dagen zult u het vinden’
(vs. 1).

Het kind van de wijsheid moet zonder onderscheid en schijnbaar zonder doel zijn eigen brood, dat hem tot voedsel dient, op het water strooien. Water lijkt daar toch wel de minst geëigende plaats voor. We zouden kunnen denken dat de wijze die dat doet zijn brood dan wel kwijt is. Deze spreuk is duidelijk een toepassing op het Woord. Een wereld waarin het zo’n verwarde toestand is, lijkt ongeschikt om het Woord te ontvangen. Omdat we absoluut niet weten waar de wateren het naar toe zullen voeren, zouden we ertoe kunnen komen om het Woord dan maar niet onbeperkt uit te dragen. Maar wij moeten ons toevertrouwen aan de Goddelijke Voorzienigheid, aan een wil, die zijn doel bereikt en alles leidt en het niet noodzakelijk acht dat wij deze dingen weten. De Voorzienigheid wil dat wij onvoorwaardelijk het Woord van het leven verspreiden. Dan zal deze daad van gehoorzaamheid na vele dagen beloond worden en zullen we zien welke bedoeling God ermee heeft gehad. Hij laat Zijn Woord op de juiste plaatsen terechtkomen en wij krijgen terug wat we Hem toevertrouwd hebben. Zoals altijd overschrijdt de Prediker ook hier niet de tijd die tot deze aarde beperkt is en zegt: *‘na vele dagen’*. Wij mogen met andere tijden rekenen want wij oogsten *voor*

de eeuwigheid de vruchten van het Woord dat in deze wereld op de wateren uitgezaaid is. Zo is de apostel Paulus er zeker van dat hij de vrucht van zijn arbeid zal oogsten bij de komst van de Heer Jezus. Hoe het ook zij, hier vinden we het resultaat van het vertrouwen op de Voorzienigheid van God. Want hoe kunnen we terugvinden wat we op de wateren hebben geworpen als God het niet terugbrengt?

2.

‘Verdeel het in zevenen of zelfs in achten, want u weet niet welk kwaad er over de aarde komen zal’.

Wanneer wij zelf voedsel aan mensen moeten uitdelen, omdat ze het nodig hebben, dan moeten wij dat vrijgevig doen. Het is duidelijk dat dit woord een diepere betekenis heeft dan een zuiver materiële.

We zien dat ook bij de vermenigvuldiging van de broden. Er zijn er ‘zeven’ - het getal van volmaaktheid - die hun deel ontvangen en, zoals bij de 7000 mannen, moet er een overschot zijn voor een achtste deel. Alleen een verborgen, Goddelijke macht is in staat de scharen te verzadigen en dan ook nog van hetgeen over is anderen te eten te geven. Van onze kant is, wat de dienst betreft, deze activiteit dringend noodzakelijk want de tijd is kort. Wij weten niet wanneer de hongersnood op aarde zal komen. Het oordeel staat voor de deur. Het is misschien veel dichterbij dan wij denken en dan zullen zij, die hun deel niet gekregen hebben, veroordeeld worden en verloren gaan!

Hier zien we dus aan de ene kant dat de wijze vermaand wordt alles wat hij heeft zonder onderscheid ten dienste van iedereen te stellen. Aan de andere kant leert de wijsheid hem ook dat het werk van de genade volkomen afhankelijk is van de Goddelijke Voorzienigheid.

3.

‘Als de wolken vol zijn geworden, gieten zij regen uit op de aarde’.

In Luk. 12:54,55 is de wolk die regen uitstort op de aarde een beeld van de genade en de zuidenwind een beeld van het oordeel. Ondanks alle vluchtigheid waarvan deze arme wereld vol is, is er nog steeds genade. God bezit door Hemzelf gevulde voorraadkamers en van daaruit giet Hij Zijn zegen over de aarde uit. Wie ook het instrument is dat God, als een uitverkoren vat, tot dit doel wil gebruiken, het blijft waar dat alles Zijn werk is. Daarvan zijn alle opwekkingsbewegingen het duidelijke bewijs.

4.

‘Of een boom naar het zuiden valt of naar het noorden, op de plaats waar de boom valt, daar blijft hij liggen’.

In de raadsbesluiten van God heeft alles z'n doel. Het kan puur toeval lijken dat de ene boom naar het zuiden valt en de andere naar het noorden. Nee, een voor de mens verborgen wil heeft de richting van zijn val bepaald. Juist datgene waar iemand op steunt en zijn voordeel mee kan doen, wordt hem ontnomen. Waar de boom gevallen is, daar blijft hij liggen. Wie zal zeggen hoe dat gekomen is? Bij de wolken

worden de gunstige gevolgen gezien. Hier, bij de boom, blijft het doel verborgen.

5.

‘Wie op de wind blijft letten, zal niet zaaien. Wie naar wolken blijft kijken, zal niet oogsten. Evenmin als u weet wat de richting van de wind is, of hoe het gaat met de beenderen in de buik van een zwangere vrouw, evenmin kent u het werk van God, Die alles maakt’ (vs. 4, 5).

Wind en wolken zijn niet door de mens te besturen. Het is God, Die ze doet ontstaan. Hij is het, Die alles maakt. Wij kennen de weg van de wind niet en evenmin het mysterie van de wording van een kind. Deze waarheden zijn in overeenstemming met wat we aan het begin van dit hoofdstuk gezegd hebben. Wanneer wij steeds alleen aandachtig toezien en opletten of er een gunstig ogenblik komt om te zaaien en te oogsten, dan verliezen we alleen maar tijd. God wil dat we handelen. We zijn niets anders dan instrumenten in Zijn hand en we moeten ons niet verbeelden dat wij de wind en de wolken kunnen besturen! *‘De wind waait waarheen hij wil*, zegt de Heer, *‘en u hoort zijn geluid, maar u weet niet waar hij vandaan komt en waar hij heengaat; zo is ieder die uit de Geest geboren is’*. *‘Weet u deze dingen niet’*. Laat dat geen verandering voor ons zijn om te zaaien of om te oogsten.

6.

‘Zaai uw zaad in de morgen en trek uw hand in de avond niet terug. U weet immers niet of dit zal slagen of dat, of dat het allebei goed zal zijn’.

Dit vers sluit nauw aan bij het voorgaande vers. We moeten ‘s morgens en ‘s avonds zaaien. Het zijn twee uitersten, maar we moeten bij het zaaien niet op tijd letten.

De morgen of de avond (wie weet het? God weet het) of misschien zelfs beide zullen de oogst opleveren die men verwacht. Het is geen gebrek aan bedachtzaamheid wanneer men zo handelt. Het toont alleen dat men eenvoudig vertrouwt op de leiding van de Voorzienigheid en dat men alleen afhankelijk wil zijn van de werking van de genade.

7.

‘Het licht is aangenaam, en het doet de ogen goed de zon te zien. Ja, indien de mens vele jaren leeft, laat hij zich dan al die tijd verblijden, maar laat hij ook denken aan de dagen van de duisternis, want die zullen er veel zijn. Al wat nog komt, is een zucht’ (vs. 7, 8).

Er zijn in deze wereld plezierige dingen en de Prediker zal dat ook geenszins ontkennen. Er kan vreugde zijn over het licht dat die genoegens duidelijk laat zien en de waarde ervan doet uitkomen. Maar naarmate iemand ouder wordt, ziet hij ook dat er in het verleden een groot aantal duistere dagen zijn geweest. Hij laat zijn leven nog eens aan zich voorbijgaan, een leven, waarvan het laatste woord is: ‘vluchtigheid’. Het is nutteloos, er blijft niets van over. Het verdwijnt zonder een spoor na te laten en verzinkt ten slotte in de vergetelheid! Deze uitspraak brengt ons bij het volgende vers.

Vers 9. ‘Verblijd u, jongeman, in uw jeugd, en laat uw hart vrolijk zijn in de dagen van uw jeugd. Ga in de wegen van uw hart en volg wat uw ogen zien, maar weet dat God u over dit alles in het gericht zal brengen.’

Uit het hele boek Prediker kunnen we twee conclusies trekken en dit vers is de eerste. De tweede zullen we in de verzen 13 en 14 van het volgende hoofdstuk vinden. Hoe vaak heeft de Prediker de spreuk niet herhaald die schijnt aan te bevelen om van de materiële kant van het leven, en van hetgeen men 'la joie de vivre' (levensvreugde) noemt, te genieten.

Een hart dat zichzelf niets wijsmaakt, ziet dat zelfs de mooiste dingen in de wereld verdorven, verwrongen en verwelkt zijn. Dat is gekomen door geweld, corruptie, omverwerping van de zedelijke normen, lichtzinnigheid, zorgeloosheid, sluwheid en dwaasheid.

Toch zijn er voor de mens, temidden van al dit leed, bepaalde goede dingen, bepaalde genoegens, die ongetwijfeld van voorbijgaande aard zijn. Het zijn dingen waarin hij zich verheugt, of waar zijn genegenheid naar uitgaat. Bepaalde zaken waar hij van houdt, zoals bijvoorbeeld '*de weg van een man bij een meisje*' (Spr. 30:19), maken de vreugde van een man in zijn jeugd uit. De Prediker, die met zijn wijsheid al deze dingen heeft doorvorst, zegt tot hem: '*Ga in de wegen van uw hart en volg wat uw ogen zien*' (zie hfdst. 2:24; 3:12; 5:17; 8:15; 9:7), *maar...* er volgt een ernstig '*maar*' na deze genoegens: '*weet dat God u over dit alles in het gericht zal brengen*'. God zal u rekenschap vragen van elk genot. Voor wie en voor wat hebt u geleefd? Alle dingen blijven niet tot de aarde beperkt. Er is een God, en deze God is een Rechter; dat is één van de grondwaarheden van het boek Prediker. U zult voor uw Rechter moeten verschijnen. Er wordt hier met geen woord over genade gesproken. Dit hoofdstuk begint om ons de genade in beelden voor te stellen, wat bijna uniek is in het boek Prediker. Maar is het niet treffend, dat het eindigt met

het oordeel (dat al in hfst. 3:17 genoemd wordt)? De Prediker zal nog één keer over het oordeel spreken. Hij zal zijn boek met dit vreselijke woord besluiten.

Dit *vers 9* is heel ernstig en kenmerkend. De wijze zou de wijze niet zijn, als hij niet - in het besef dat alles onder de zon vluchtig is - twee dingen zou erkennen. Aan de ene kant, dat de mens het instrument van de genade kan zijn terwijl hij zich op het terrein van kwaad bevindt. En aan de andere kant, al lijkt het erop dat God de dingen op hun beloop laat zonder Zich ermee bezig te houden, dat er toch een ogenblik komt waarop Hij aan ieder mens rekenschap zal vragen van zijn leven en van het geringste dat hij daarin gedaan heeft.

Vers 10. 'Weer dus de wrevel uit uw hart, en doe het kwade weg van uit uw lichaam. De jeugd en jonge jaren³ zijn immers een zucht'.

In *vers 9* spreekt de Prediker tot de jongeman over vreugde en geluk. Hij laat daar zien dat alles tenslotte in het oordeel komt. In het laatste vers van dit hoofdstuk zegt hij hem dat hij het kwade uit zijn hart moet wegdoen en het kwade uit zijn lichaam. Maar zie, de jeugd en de jonkheid zijn vluchtigheid. Ze hebben geen doel en zijn niet blijvend. Ze zijn nutteloos en gaan voorbij zonder een spoor na te laten! Oordeel aan de ene, en vluchtigheid aan de andere kant. Dat is het lot van de mens in het oog van de wijsheid! Hoezeer vergist de jongeman zich aan het begin van zijn leven! Alles is zo prachtig! Is er iets mooiers dan een zonsopgang? Beloofd hij niet alle mogelijke vreugden voor de komende, lange dag?

3 Het Hebreeuwse woord, dat hier met jonkheid is vertaald, betekent letterlijk: dageraad van het leven.

Maar in hoofdstuk 12 zullen we het eind van de loopbaan vinden en dan zien we alle teleurstellingen en alle ontgoochelingen in het leven. Misschien is het een lang leven geweest en welbested, maar het eindigt met een doodkist. Heeft niet juist de Prediker het recht om te zeggen wanneer hij aan het eind van zijn ervaringen is gekomen: *‘De jeugd en jonge jaren zijn immers een zucht’*

Hoofdstuk 12

De mens gaat naar zijn eeuwig huis

Na dit ernstige vers over de vluchtigheid van de jeugd, worden we tot hogere en buitengewoon indrukwekkende dingen opgetrokken: *‘Denk aan uw Schepper in de dagen van uw jeugd, voordat de kwade dagen komen’*. Deze waarheid geeft een algemeen beginsel aan, zoals we overigens door het hele boek heen dergelijke beginselen vinden. Het gaat hier alleen over de verhouding van de mens tot zijn Schepper en niet over de verhouding van de Israëliet tot zijn Heere, de God van het verbond. Nog minder over de verhouding die er is tussen een kind van God en zijn Vader. Het is de grondwaarheid wat betreft de betrekkingen van de mens tot God die we ook vinden in Efeze 4:6: *‘één God en Vader van allen, die is boven allen en door allen’*. Jongeman, vergeet in je jeugd niet dat er een leeftijd komt waarop alles in verval zal raken. Dan zal alles moeilijker gaan en zullen er veel bezwaren komen. En wanneer de dood je overvalt moet je geest terugkeren tot God (vs. 7) om Hem rekenschap te geven van je gedrag. Door dit alles wordt de mens vermaand om aan de ene kant, vanaf zijn prilste jeugd God het voorwerp van zijn hart te stellen. Aan de andere kant moet hij bedenken dat de mens uiterst zwak is, onderworpen aan de

gevolgen van de zonde met als eindresultaat daarvan: de dood en het oordeel.

Vers 2-7. De beschrijving van de moeilijkheden van die oude dag die we hier vinden is zeer treffend. Het heeft God behaagd om Zich in Zijn Woord op dezelfde manieren uit te drukken als de volken in hun literatuur graag doen en waarop ze zich beroemen. Zo kunnen we het verschil bepalen dat er is tussen de Goddelijke gedachten en de gedachten die voortkomen uit de verbeelding van de mens. Welke dichtvorm Hij ook gebruikt (hier is het de *allegorie*, het zinnebeeld), als de Geest van God zich tot in de hoogste sferen verheft blijft Hij altijd *waarheid* tot in de kleinste bijzonderheden van Zijn denken.

Dit zal de natuurlijke mens in zijn gedichten nooit kunnen omdat hij van leugens leeft. Kijk maar eens naar de wondere gevoelsuitingen in de Psalmen (*lyrische poëzie*) of de dichterlijke taal van de profeet Jesaja en de profeten die in de verheven taal de dingen zinnebeeldig voorstellen. Dergelijke poëzie is tijdloos. Maar het Woord van God brengt ons niet alleen op het gebied van de lyriek tot bewondering. Of het nu gaat om de herderlijke taferelen in Genesis, het gevoelvolle drama in Job, de bekoorlijke geschiedenis van Ruth, de krijgsgezangen van David en van Debora. De beurtzangen op de liefde in het Hooglied, de Spreuken of andere dichterlijke uitspraken, waar vinden wij in de literatuur van de mens iets wat dit alles in verhevenheid, kracht, genade en waarheid ook maar benadert? Het is een feit dat het Woord, dat ingegeven is door de Geest van God, zelfs *in zijn uiterlijke vorm* met niets te vergelijken is. Waarom heeft het dan niets aantrekkelijks voor de mens? Omdat de waarheid hem afschrikt. Omdat de duisternis het licht niet begrijpt! Wat is het noodzakelijk

aan zijn Schepper te gedenken voor *'de jaren naderen waarvan u zeggen zult: Ik vind er geen vreugde in; voordat de zon verduisterd wordt, evenals het licht en de maan en de sterren, en de wolken terugkeren na de regen'* (vs. 1b, 2). Dat wil zeggen: vóór de oud geworden mens onverschillig is geworden voor het heelal, dat het werk is van Gods handen en waarvan de wondere schoonheid zo boeiend is. Vóór alles in de natuur een egale kleur heeft gekregen en geen glans meer heeft, zoals de wolken die na de regen komen. Er komen dagen dat de handen gaan beven; de rug zich gaat krommen; er geen tanden meer in de mond zitten om het voedsel te kauwen; de ogen de voorwerpen niet meer duidelijk kunnen onderscheiden: *'wanneer de beide deuren naar de straat gesloten worden'*, d.w.z. dat alleen in de familiekring de lippen nog gebruikt worden om te spreken. Er is geen behoefte meer om zich daarbuiten te laten horen.

Er komen dagen dat het oor moeilijk hoort en men de geluiden die in huis zijn, niet meer duidelijk onderscheiden kan ⁴. Dat de slaap wijkt en we om het minste geringste uit bed gaan; alle woorden zwak en onduidelijk worden; het beklimmen van een helling te vermoeiend wordt omdat er gebrek aan adem is; al deze zwakheden tezamen het lopen moeilijk maken en angst veroorzaken. Er komen dagen dat het grijze haar het hoofd siert *'en dat de sprinkhaan zichzelf tot last zal wordt'*, d.w.z. dat de energie ontbreekt om op te staan of te gaan zitten. Er is niets meer wat de eetlust opwekt of de zintuigen stimuleert. *'De mens gaat immers naar zijn eeuwig huis; rouwklagers doen de ronde in de straat'*. Aan al deze tekenen kan men zien dat het einde nabij is.

4 De graanmolen die door 2 dienstmeisjes bediend werden stond in huis en maakte deel uit van de huishouding.

‘Voordat het zilveren koord verwijderd wordt en de gouden oliehouder wordt verbrijzeld, de kruik bij de bron stukgebroken wordt en het rad bij de waterput verbrijzeld, het stof terugkeert naar de aarde zoals het was, en de geest terugkeert tot God, Die hem gegeven heeft’ (vs. 6, 7). Al deze kenmerken van het verval tonen aan, dat als *‘de bron en de oliehouder’*, dus de bronnen van het leven, geen verandering meer ondergaan, de mogelijkheden om ervan te profiteren en zich in leven te houden voortaan ontbreken. Tenslotte eindigt alles voor de mens wanneer verbroken wordt wat het kostbaarste is hier op aarde: de werkzaamheid van het leven in de mens. En *‘het stof terugkeert naar de aarde’* dat is de dood, het gevolg van de zonde (hfst. 3:20; Gen. 3:19). *‘En de geest terugkeert tot God, die hem gegeven heeft’*. Dit is een heel andere gedachte dan die we in hoofdstuk 3:21 hebben gezien. Hier betekent het eenvoudig dat de geest, wanneer hij gescheiden is van het lichaam, voortaan alleen met God te doen heeft.

En nu eindigt alles, zoals we al bij de bespreking van hoofdstuk 1:2 opgemerkt hebben, met de uitspraak van vers 8: *‘Een en al vluchtigheid, zegt de Prediker, alles is vluchtig’*. Dat is het einde van alles voor *zover het de mens en de wereld betreft*. Maar er valt nog een conclusie te trekken uit hetgeen we tot nu toe gezien hebben: wat is het einde *van alles wat God betreft?* Op deze vraag geven de laatste verzen van dit hoofdstuk het antwoord.

Vers 9 en 10. Voor het eerst spreekt de Prediker over zichzelf in de derde persoon: *‘hij was een wijze: voortdurend onderwees hij het volk in kennis, hij was opmerkzaam en onderzocht, hij stelde vele spreuken op’*. De spreuken vormen één reeks, die in afzonderlijke groepen onderverdeeld kan worden, zoals we in Spreuken kunnen zien en in

de Prediker hebben nagegaan. *‘Prediker zocht aangename woorden te vinden’*. Ik denk niet dat het hier gaat om de vorm waarin gesproken wordt, hoewel de zinnebeeldige poëzie van dit hoofdstuk boeiend is en tot nadenken dwingt. Maar wanneer deze woorden, hoe bitter ze ook voor de mens zijn, in het hart worden opgenomen zijn ze voor het gehemelte zoet als honing omdat ze de woorden van God zijn. Nog meer, het zijn *rechte* woorden, in tegenstelling tot al het kromme dat de wereld te bieden heeft (hfst. 1:15). Het zijn ook woorden van de *waarheid* die ons Gods eigen gedachten weergeven.

Met het oog op de inhoud van dit boek is het erg belangrijk deze dingen vast te houden. Vooral omdat het boek voor ‘de dwazen’ aanleiding kan zijn tot zoveel verkeerde opvattingen. Men zegt dat Rabbijnen in de eerste eeuw van onze jaartelling over het Goddelijk gezag van het boek Prediker hebben geredetwist en dat ze overtuigd werden door de verzen die wij zojuist aangehaald hebben.

Vers 11 en 12. De Prediker maakt ook opmerkzaam op het feit dat *‘de woorden van wijzen zijn als prikkels’*, die immers het vee harder doen lopen en ze sneller naar hun bestemming doen voortdrijven. Verder zijn ze gelijk aan *‘spijkers, diep ingeslagen door meesters in het verzamelen’* (vgl. Jes. 22:23, 24). Spijkers die het gewicht kunnen dragen van allerlei kostbare gedachten die eraan opgehangen zijn. Ondanks hun verscheidenheid zijn deze waarheden *‘gegeven door één Herder’*. Eén God heeft ze uitgedeeld en één Geest heeft ze ingegeven. Eén Herder bedient Zich ervan om Zijn schapen in de sporen van de gerechtigheid te leiden. Aan deze verzameling van woorden moet de zoon van de wijsheid zich houden. Ze zijn in staat hem te onderwijzen. *‘Wat erbovenuit gaat, mijn zoon, wees gewaarschuwd! Er*

komt geen einde aan vele boeken te maken, en veel studeren vermoeit het lichaam'.

Elk boek dat door de mens geschreven is en elke studie daaraan besteed vermoeit alleen en bereikt het doel niet: *'die altijd leren en nooit tot kennis van de waarheid kunnen komen'* (2 Tim. 3:7). Slechts één verzameling van woorden, het Woord van God, is zeker en vast en niets is in staat dat Woord te buigen, welke last of welke taak men er ook aan toevertrouwt. Hoe belangrijk is het, nu we aan het eind komen van dit boek dat door de mensen zo miskend en onjuist beoordeeld wordt, dat zijn Goddelijke oorsprong bevestigd wordt!

Vers 13 en 14. Nu vinden we dan, zoals hierboven al is opgemerkt, *'de slotsom van al wat door u gehoord is, is dit: Vrees God, en houd u aan Zijn geboden, want dit geldt voor alle mensen'.*

De mens heeft niet anders nodig dan God te vrezen en te gehoorzamen. Salomo heeft in dit boek veel langer over de vluchtigheid van alle dingen gesproken dan over wat hij ons hier als de samenvatting van zijn prediking voorstelt. Maar door deze vluchtigheid vast te stellen heeft hij de ziel ertoe gebracht op God te zien, Die het enig zekere en onwankelbare Voorwerp voor de mens is. En als men eenmaal in Zijn tegenwoordigheid is, zal de enige wens van de zoon van de wijsheid zijn om Hem te gehoorzamen. Er bestaat geen andere vreugde, geen andere toevlucht, geen ander geluk, geen andere rust dan dit: *'want dit geldt voor alle mensen'.*

'God zal namelijk elke daad in het gericht brengen, met alles wat verborgen is, hetzij goed, hetzij kwaad'.

Tot slot zet de Prediker de deur naar de toekomst open maar, zoals we gezien hebben, laat hij niet na het oordeel te vermelden. Deze gedachte heeft een heilzame uitwerking op de zoon van de wijsheid. Alles zal geopenbaard worden. Er is niets wat verborgen is, hetzij goed hetzij kwaad, dat niet aan het licht zal komen. We worden als het ware geplaatst voor de rechterstoel van Christus (2 Kor. 5:10), waar dezelfde uitdrukkingen worden gebruikt. In de Psalmen vinden we deze gedachte wel meer en dan vanuit Joods standpunt gezien; zie bijvoorbeeld Psalm 11:5 en in ons boek hoofdstuk 3:17.

Tot slot willen we het boek Prediker in twee punten samenvatten:

1. Absolute vluchtigheid en kwelling van de geest. Dat is de uitkomst als de wijsheid, de gave van God, zich erop toelegt om de zichtbare dingen op hun waarde te schatten. Ze slaagt er niet eens in deze dingen volledig te doorgronden.
2. Zekerheid en rust als men God kent; en die kennis wordt gekenmerkt door de vreze Gods en de gehoorzaamheid.